

सर्वा भूतानां
प्रेमं प्रसिद्धं जगति
अस्ति सुखं यमस्यै
पुनः ३ पहा.

चांदोबा

मे १९८३

Rs
2

गुरुला शिक्षा

रमानाथ एकटाच होता. लहानपणीच माता-पित्यांचे छत्र गेल्यानंतर तो एका गुरुकुलाच्या आश्रयास येऊन गुरुजी सेवा करीत वाढू लागला. त्यावेळी गुरु फार प्रेमळ होते. त्यांच्याकडे शिकवण्यास येणाऱ्या धनिकपुत्रां समवेत त्यांनी रमानाथास शिकविले. कीस वर्षाच्या वयात रमानाथ सर्व शास्त्रांत पारंगत झाला. एके दिवशी रमानाथाला लवळ बोलवून गुरु त्याला म्हणाले-“बाळा, रमानाथा! तू फार जाहाण व समंजस आहेस. घमावा लोभ न घराता गावागावी फिरून सोळांना आपली विद्या शिकव. लोक प्रेमाने जे देतील तेवढेच स्वीकारून समाधानी वृत्तीने रहा.”

रमानाथ संखपणे हात जोडून म्हणाला-“गुरुदेव आपण सांगितल्यानुसारच हो

माणे. आधी कोणत्या गावी जावे, अशी आपली आज्ञा आहे?”

गुरु म्हणाले-“कुण्याही गावी गेल्यास तरी हरकत नाही, पण जुकूनमुळा मुलेंपुढेस जाऊ नकोस, ही गोष्ट मात्र लक्षात ठेव म्हणजे झाले.”

गुरुस भविष्यदान करून, रमानाथ गुरुकुलाचा निरोप घेऊन निघाला, त्याचे देव म्हणा की योगयोग म्हणा, दिवस पाचळासल्या सुमारास तो मूखेंपुरीच्या सीमेवर पोचला. एक रावे त्या गावी घातवल्याशिवाय यत्नेतर नसल्यामुळे त्याने त्या गावातील एका घरी मुक्काम केला. त्या घरच्या गृहस्थाने रमानाथाच्या नावा गावाची, उद्योग-धंद्याची चौकशी केली. रमानाथाने स्वतःबद्दलची सर्व माहिती सांगितली. ती ऐकताच त्या गृहस्थाने त्याला तयस्कार करून म्हटले-“बघाने

लहान असला तरी विद्येत घोर अज्ञान्याला हात जोडून तयस्कार करावा, असे शास्त्रवचन आहे. आम्हाला गांवात योग्य गुरु नसल्यामुळे मुलें विषयून जात आहेत. तुम्ही इथेच राहून आम्हाला गावच्या मुलांना शिकवावे.”

यावर गुरुचा उपदेश लक्षांत घेऊन रमानाथाने, वाचनास या गावात राहणे शक्य नसल्याचे सांगितले. सकाळी तो उठतोय तोच गांवातील कित्येक लोक विविध प्रकारच्या भेट-वस्तु घेऊन त्याला भेटावयास आले व आपल्या मुलांस शिकवण्याची विनंती केली.

त्या सगळ्या भेट-वस्तु व घून रमानाथाच्या तोंडास पाणी मुरले. विद्याभ्यासासाठी कष्ट सहन करणाऱ्या गांवकऱ्यांना व घून रमानाथाला वाटले की त्यांच्या मुलांना शिकवणे हा त्याचा धर्म होय. अशा प्रकारे गुरुने केलेल्या उपदेशाकडे त्याने कानाडोळा केला. ग्रामाधिकाऱ्याने रमानाथासाठी एक लहान घर बांधवून दिले. शाळेची सुरुवात होण्याआधी त्याने रमानाथास म्हटले, “तुमची शाळा व्यवस्थित चालू शकली नाही तर तुम्हाला त्या तिकडे विद्येणाऱ्या बाडथात रहावे लागेल.

त्याच्या बोलण्याचा रमानाथास अर्धवोष झाला नाही.

मूखेंपुरीची पोरं बति हाद होती. रमानाथ अनेक प्रकारे शिकवण्यास प्रयत्न करी, पण ती वृत्ता-धियाणाच चालीत. त्याने लक्षपूर्वक प्रत्येक मुलाचा अभ्यास करून पाहिले की सगळीच मुलं खराब नाहीत. त्यांतील कांहीजण खोडकर असून ती इतरांना तिकू देत नाहीत, म्हणून त्याने भक्षा कांही ग्राम्य मुलांना निवडून त्यांना कडक शिक्षा दिली.

त्याच दिवशी ग्रामाधिकारी रमानाथास भेटून म्हणाला-“तुम्ही मुलांना का मारले?”

“त्यांनी धियाणा केला म्हणून मारावे लागले.” रमानाथ म्हणाला.

दिवसानंतर ग्रामाधिकारी पुन्हा रमानाथास म्हणाला, "तुझ्याकडून एकाही मुलास विद्याभ्यास येत नाही असे गांवकरी म्हणत आहेत." यावर रमानाथ म्हणाला—"तुमच्या मुलांना विद्या येत नाही, यास कारण मी नव्हे, त्यांचे आईवडीलच होत."

"मग, काय करावे म्हणता?" ग्रामाधिकाऱ्याने विचारले.

"सगळ्या गांवकऱ्यांना एकदा एकत्र बोलावा, मुलांनी चांगला अभ्यास करावा म्हणून घरी काय करावयाचे ते मी समजाऊन सांगेन!" रमानाथ म्हणाला.

त्याच्या म्हणण्यानुसार गावकऱ्यांची एक संभा बोलवण्यांत आली. मुलांना अभ्यासाचे वळण कसे लावावे? घरी कसा अभ्यास करवावा? गरब भासली तर त्यांना शिक्षेची जरब कशी बसवावी? अरेरे गोष्टी रमानाथाने त्यांना समजाऊन सांगितल्या तेव्हा, "मुलांचा अभ्यास अगळा घरी आई-वडिलांनी घ्यायचे झाले तर विद्यालय कशाळा? गुरु कशाळा?" ग्रामाधिकारी म्हणाला.

तिथे उपस्थित असलेल्या बऱ्याच मोठ्या लोकांनी सुद्धा हीच सैका बोलून दाखवली.

रमानाथाने त्यांना अरेक समजाऊन सांगितले, पण ते पुन्हा-पुन्हा हाच

प्रश्न विचारू लागले. काही न सुकतपावले रमानाथ किंचित हताश होत म्हणाला—"मी इतके समजावून सांग-तोय, पण तुमच्या ध्यानात कसे येत नाही?"

लगत ग्रामाधिकारी म्हणाला—"आम्ही मोठ्या मापसांना कळेल अशा प्रकारे तुम्ही सांगू शकत नाही, तर मुलांना काय शिकवू शकता? तुम्हांला काही दिवस त्या मोठ्या वाड्यांत राहणे आवश्यकच आहे."

रमानाथाच्या भनाई सुद्धा, "त्या मोठ्या वाड्यांत काय आहे?" हे वाहण्याचे कुतूहल होतच. ग्रामाधिकाऱ्यामहं तो त्या वाड्याकडे निघाला. त्याने आंत पाऊल

टाकताच ग्रामाधिकाऱ्याने वाहेरून दार लावून घेतले. आत काही माघसे होती. त्यातील एक जण रमानाथाकडे बघत, "आपल्याला अजून एक साथीदार मिळाला आहे." म्हणून जोरान ओरडला.

रमानाथाने त्यांना, "तुम्ही कोण आहात?" म्हणून विचारले.

"या गावातील मुलांना विद्याभ्यास शिकवावयास येऊन दार खाल्लेले तुम्ही आहात आम्ही. या कारागृहात दरोडा काही मूले येऊन मरून कसे शिकवले पाहिजे याचे पडे देतात त्यांच्या बरोबर जीधे भीमकाय पहेलवान असतात." त्यांपैकी एकाने माहिती दिली.

"विवाशा मूले करणार नाहीत तर तुम्ही, करणार काय?" ग्रामाधिकारी रागाने म्हणाला.

काळ बोलोवे हे न कळून रमानाथ गप्प राहिला.

ग्रामाधिकाऱ्याने रमानाथाला "मुलं म्हणजे देवावरची फुलं. म्हणतात ना? मग यापुढे मुलांना कवी हात लावू नका, न मारतां शिकवत चला!" अशी आज्ञा दिली.

त्यानंतर रमानाथ मुलांना न रागावतां न मारतां शिकवण्याचा प्रयत्न करू लागला, पण त्या निर्बुद्ध मुलांपैकी एकजणसुद्धा एक अजरारी शिकला नाही. काही

गुरूचा उपदेश न ऐकण्याचे हे फळ मिळाले; असे रमानाथाला वाटले. तो विचार करू लागला की सगळे मिळून महाजग आहेत. सर्वानी मिळून बाहेर पडण्याचा मार्ग शोधला पाहिजे.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी गुरूना चिंदा शिकवण्यासाठी काही मूल आली. रमानाथ त्यांना म्हणाला, "तुम्ही सर्वजण फारच भाग्यवान आहात, काहीही कष्ट न करता एका तासात सकलशास्त्रवेत्ते होण्याची संधी तुम्हाला मिळते आहे."

"ते कसे?" एका मुलाने विचारले.

"इतके सगळे विद्वान एका त्वरात माता सरस्वतीचे श्रोत्रपायन करतील तर देवी प्रसन्न होऊन आजू-बाजूला उपस्थित असणाऱ्यांना विद्या प्रदान करील." रमानाथ म्हणाला.

त्या मुलांनी ही गोष्ट मागेत जाऊन सांगितली. थोड्याच वेळांत त्या वाड्या-जवळ शासत्यांची सोबा गर्दी तसळली.

पूजा सुरू झाली. थोड्या वेळानंतर मोठ्या आवाजात रमानाथाने घोषणा

केली. "जिथे मूलरुप अगते तिथे सरस्वती नसते. आम्ही अकरा जण सरस्वतीसोबत म्हणत धामप्रदक्षिणा सुरू करतो. ज्यांना सरस्वतीची कृपा हवी असेल, त्यांनी आमच्या मागे चलावे."

रमानाथाच्या मागे ते सगळे पुरुष सरस्वतीच्या नामघोष करीत गावच्या वेष्टीकडे चालू लागले, व त्यांच्या मागील मुखपूरीचे लोक निघाले.

गावची बस जवळ येताच रमानाथ गावच्या लोकांना म्हणाला, "सरस्वती-मातेची आज्ञा आहे की आम्ही गुरूंनी जोरात पळावे व गावकऱ्यांनी इथे बेशीजवळच थांबावे." व ती इतर गुरुजनांसह पळून गेला.

त्यानंतर त्याने आपल्या, ज्ञानाच्या व विद्येच्या जोरावर राजाश्रय मिळविला. त्याने राजाला, मुखपूरीत रवळला झालेला अनुभव कथन करून त्या गावातील लोकांना राजासने चिंदा शिकवण्यास माग पाडले.

[१७]

[समुद्रकेतूच्या अनुयायींनी काही वेळ चकपक आल्यावर शिबवत झोप जेवताच निसर्ग पळाला. तेथे त्यांना देवमाया नांवाची एक स्त्री भेटली. तिच्याकडून शिबदलाला यकर पंढराची माहिती कळली. वज्रमुष्टी रोषां सापीदारांसह वाट दाखवीत पुढे निघाला. त्याला समुद्रकेतूच्या नांचे बोरांची वस्ती दिसली. पुढे-]

वज्रमुष्टीला वांकड्या तिकड्या पसरलेल्या जमिनीवर जवळजवळ रांगत जात मिचोळ्या खाड्यांच्या पलीकडून काठावरच्या एका होडक्यात उडी मारून चढला.

बापल्या सापीदाराकडे वळून म्हणाला- "तो आवाज समुद्रकेतूच्या अनुयायांच्या टोळीचा लग्नाचा. त्याच्या ऐकी कोणी राखटी झाडाला ते होडकें बांधून उडले व तारी धिंगून बरळत गात उडाला, असे मांज नक्कीच वाटते आहे. तुम्ही इकडेच एका सपाट जागेवर समुद्रकेतूचे सुमारे बांवा, सो पाहून येतो!" असे म्हणत दहा बारा अनुयायी आपापली शस्त्रास्त्रे

एका जागेवर एकावर एक रचून खूप पिझून ओरडत होते.

त्या सर्वांना ठार करण्यास हीच चांगली संधी आहे असे वज्रमुष्टीला वाटले. तो एक उडी मारून झाडाआडून पुढे आला व जोराने "जय कालकेया!" असा घोष करीत तलवार उपसून चांचेचोरांवर तुटून पडला.

आपल्यावर भयंकर प्रसंग ओढवला आहे, असे त्यांच्या पैकी कोणाच्याही लक्षात येण्यापूर्वीच वज्रमुष्टीची तीक्ष्ण धार असलेली तलवार पांच जणांची मुबकी सडापासून निराळी करून मोकळी झाली होती. बाकीचे पांच जण झुडीवर

Fullscreen 127 X 14 172

आल्यासारखे आपल्या आप्पांकडे धावले. परंतु अजून पांचायच्या आत वज्रमुष्टीने त्यांची मुंडकी सुद्धा उडविली.

फक्त एक चांचेचोर त्या गडबडीत निसटला आणि खाडीच्याकडे धावला. परंतु वज्रमुष्टीने त्याला निसटू दिले नाही. कारण एकटा जरी जिवंत निसटला तरी तो आपला बेत उलटून पाहू पाकेल, असे त्याला वाटले.

वज्रमुष्टी "जय कालकेया!" असा घोष करीत पळून जाणाऱ्या चांचेचोरांच्या अंगावर धावला. त्या निःशस्त्र चोराने, त्यात तो खूप झिगळेलही होता, एकदा वज्रमुष्टीकडे भयंकर रोद्रूप धारण करून पाहिले व जोराने "मैली!" असा संशनाद करीत समोरच्या खाडीत उडी मारली.

वज्रमुष्टी त्याच्या पाठीपाठ त्याला धरयला खाडीत उडी टाकणार. इतक्यात त्याला ताडाच्या एखाद्या शांब सोडासारखी पाण्यात तरंगत असलेली मगर दिसली. ती त्या उडी मारणाऱ्या चोराकडे पोहोत आली. पापणी लवायच्या आत तिने त्याला गिळले व पळून गेली.

वज्रमुष्टीने ते पाहिले व आनंदाने खूप हसला व दांतगोठ काबीज म्हणाला. "समुद्रकेतूला सुद्धा अशाच मरणाशिवाय

सुटका नाही. माझ्या हाती किंवा मगरीच्या जबड्यात...जय कालकेया!"

त्याच सुमारास वज्रमुष्टीबरोबर आलेले दोघे साधीदारमुद्गा खाडीच्या काठावर येऊन पोचले. त्यांनी हात हळकून वज्रमुष्टीला खूण केली. आता जास्त वेळ धाळावण धोक्याचे आहे, हे ओळखून वज्रमुष्टी एका होडक्यात चढून खाडी पार करून त्या बाजूला आला.

एकट्या वज्रमुष्टीने इतक्या सान्ना जणांना ठार केलेले ऐकून दोघां साधीदारांनी त्याची खुनखुप स्तुति करून त्याची पाठ थोपटली. त्यानंतर सर्वजण शिवदत्त नाट पहात होता तिकडे गेले.

शिवदत्त इतका वेळ आतुरतेने त्यांची वाटच पहात होता. त्यांना येत असलेला पाहून तो त्यांना सामोरा गेला आणि त्याने विचारले-"आयं का काम? समुद्रकेतूचे अनुयायी तिकडे कोठे आढळले नाहीत का?"

वज्रमुष्टी घडले ते सांगणार इतक्यात त्याच्या बरोबर गेलेल्या दोघां सैनिकांनी, वज्रमुष्टीने जो थोर पराक्रम याजविला होत त्याचे वर्णन आनंदाने केले. शिवदत्त व मदनदेव दोघांनी वज्रमुष्टीने दर्शविलेल्या साहसाची खूप प्रशंसा केली. शिवदत्त

घडस बाळागण्या सारखेच आहे! तू पूर्वी मनातली इच्छा दर्शवित्याप्रमाणे संधी मिळाली तर त्या समुद्रकेतूला ठार करण्याची जबाबदारी तुझ्यावरच टाकू!"

देवमाया समुद्रकेतूचे नाव ऐकताच रागावेशाने म्हणाली-"अहो! वज्रमुष्टीच्या तलवारीला बळी पडलेले सर्व या प्रदेशातले कोणीतरी नेमलेले पाहारेकरी असावेत. म्हणून आपण कोणाच्या दृष्टीस न पडता आतां त्याच्या अगदी मृतस्थानी पोहचू शकतो. येथून फक्त थारपाच कोसाच्या अंतरावरच त्याचे ते मृतस्थान आहे. आपण तेथे जायचे झाले तर नावेतून किंवा पडावातूनच जावे लागेल."

"जयकालकेया! मगरीवरच तमं

“समुद्रकेतू राहातो तरी जाणा म्हणजे मोठा कितला-बितला तर नाही ना?” शिवदत्ताने विचारले.

देवमाया उत्तरादाक्षल म्हणाली— “तेथे कितलावरचे मोठे बांधकाम काहीच नाही. तो सर्व प्रदेश म्हणजे समुद्राच्या पाण्याने घेरलेला आहे. मधून-मधून बेटां-सारखे उंचवटे मान पुष्कळ आहेत. तो राहातो ती जागा अशीच एक आहे. त्याला संरक्षण म्हणजे चारी वाजूल पसरलेले सार समुद्राचं पाणीच!”

“त्याचे अनुयायी सुद्धा पुष्कळच आहेत की, परंतु त्यांच्यातून जास्त त्याचे गुलाम आहेत आणि ते त्याचे अशुद्धी आहेत! ते

देखील तेथेच आहेत. मी तेथेच तर गुलाम म्हणून पुष्कळ दिवस बांधलेली होते! आपण जर का, त्या गुलामांना बंधीमुक्त करू आकलो तर आपण काही करायची गरजच राहणार नाही, ते गुलामच त्या समुद्रकेतूवर व त्याच्या अनुयायांवर चालून जातील.” देवमाया अत्यंत उत्साहाने म्हणाली.

“ते गुलाम अंदाजे कितीजण असतील? शिवदत्ताने विचारले.

“पांचशे...सहाशे तर असतीलच! त्यातून कमी नसतील!” देवमाया म्हणाली.

“तरमग आता आपण तिकडेच निघू या! अण्णमुष्टीने मिळविलेल्या होडन्यांच्या मदतीने सर्वजण आपण या उथळ पाण्यातून जाऊन तो समुद्रकेतू राहातो त्या बेटावरच्या गृहेत पोचता येईल, अंधार पडू लागला आहे. खजूला सुगावा लागू दिसाशिवाय त्याच्यावर लुटून पडायला याहून जास्त चांगली वेळ मिळणे शक्य नाही!” शिवदत्त म्हणाला.

त्या प्रमाणे सर्वजण खाडीच्या दिशेने निघाले. होडयाच वेळाने ते उथळ पाणी पसरलेल्या प्रदेशात पोचले. तेथे मधून मधून अंध सखल प्रदेश होता व जामोजामी झाडे लुडवे ही होती. एकदर ती जागा एका जवळच्या सारखीच होती. चांचेबोळांनी

समुद्रकाठावर लहान-लहान झाडांना बांधून ठेवलेली होडकीं बुडो होती. सर्वजण त्या होडन्यांत चढून देवमायेने दाखविलेल्या वाटेने निघाले.

तांपर्यंत चांगला काळोख पडला होता. चंद्रकोर मधून-मधून वगावाडून बाहेर येऊन वाट दाखवीत होती. तेथून समुद्रकेतू राही ती जागा पुष्कळ दूर असूनही छद्मान बेटावर दिवे ‘मिणमिण’ करीत असलेले दिसत होते. परंतु दप्तके असूनही ती जागा घास्ती वसेल अशीच होती.

त्या काळोखात परस्परांना सावध करीत आणि होडन्यांची परस्पर टक्कर होऊ न देतां शिवदत्त सर्वांना घेऊन सावचपणे हळूहळू पुढे जात होता. मधून-मधून पाण्यातून उंचवटे वर कोळी काडीत होते व त्यांवरच्या झाडांवर बलपळांची किलबिलाट ऐकू येत होती. पाण्यात आहाराच्या बोवार्थ मगरी, माळे व इतर पाण्यातले इतर प्राणी होडन्यांपर्यंत येऊन त्यांत मनुष्य असल्याने पाहून दूर पळून जात होते.

जवळ-जवळ मध्यरात्रीच्या सुमारास शिवदत्त आपल्या अशुभरासह समुद्रकेतू राही त्या जागेच्या परिसरात पोचला, आता कोणत्याही प्रकारे आवाज वरीर होऊ न देतां दोरासारखे बांधून ठेवलेल्या

गुलामांच्या शोंपण्यांपर्यंत जाऊन त्यांना सोडवायचे, हेच काम उरले होते. त्यांच्या मदतीने समुद्रकेतू व त्याच्या अनुयायांचा सर्वनाश करावयाचा!

शिवदत्त मनातल्या मनात हेच योजीत असतां एकदम करावयाचे ते काम अकस्मात येऊन ठेपलेच! सर्वजण चाहूल दिसा शिवाय होडन्यांतून काठावर उतरले. नंतर झाडांआडून लपत छपत काही अंतर चालून येत्यावर अकस्मात् तो सर्व प्रदेश कित्येक दिव्यांच्या उजेडाने प्रकाशित होत जसलेला त्यांच्या नजरेस आला.

शिवदत्त लगेच एका सुवपाआड कोणाच्या दृष्टीस पडू नये या विचाराने

लपला आणि त्याने आपल्या सर्व अनुयायांना जवळ यायला खूण केेली.

सर्वजण झाडांच्या पानांआड लपून ज्या बाबूने दिव्यांचा उर्वेड घेत होता त्या बाबूला पाहू लागले. तेथे सुमारे चाळीस पन्नास चांचेबोर, काही जण ठसे तर काही जण बसलेले त्यांना दिसले. समुद्रकैतु हातात त्याला घेऊन व मधून-मधून दोरुचे घोट घेत चिलखत घालून असलेल्या वीषां पांजन्यांबरोबर काही तरी गुप्त मसलत करीत होता.

देवमाया आपल्या तर्जनी बोटाने त्यांच्याकडे खूण करून म्हणाली—
“ते चिलखत वातलेले शिपाई मकरमंडलाचा

राजा होरगिल याचे शिपाई आहेत! उजाडल्यावर मकरदेवतेला अत्यंत प्रिय असा आहार वेऊन जाण्यासाठी आले आहेत. समुद्रकैतुने धरून आणलेल्या लोकांपैकी जे अश्वग, योग्य वयाचे व सुंदर असतील त्यांना वाढेल ती किंमत वेऊन विकत घेऊन ते मकरमंडलाला निघून जातील.

शिवदत्त ती म्हणाली ते ऐकून आवचयैचकित होऊन म्हणाला—“मकर देवतेला आहार म्हणून बाणसांशिकाथ इतर प्राणी उपयोनी तरतात का? ती कैवडी बोटी देवता झाली तरी शेवटी ती मगरच ना!”

देवमाया उत्तरा देऊन म्हणाली—
“मकरमंडलाच्या सर्व राहणाऱ्यांना ती थोर पैबीच वाटते, मग ती किलीही सुद्ध देवता असेना! ती देवता म्हणजे त्यांना फार मोठी घास्तीच वाटते. त्या देवतेला बाणसो इतर प्राणी बळी देणे म्हणजे मोठे पाप असे वाटते, त्यांना!”

“त्या घुस्तींना जी फार मोठी देवता वाटते तिला आणारा काळ आपल्या बरोबर आहे, म्हणावं!” असे म्हणत शिवदत्त वज्रमुष्टीकडे खूण करून थोडा हुसला.

“जी त्या एकट्या मकरदेवते-चाच काळ नाही, त्या समुद्रकैतूचा सुद्धा

काळ आहे!” वज्रमुष्टी दांतभोंठ चाबोत राहाने म्हणाला.

“वर तर, आपण आला गुपचुप जाऊन कंध करून ठेवलेल्या त्या गुलामांना मृत करणे बरोबर होईल! समजा, त्या प्रयत्नात आपण अगवास्वी झालो तर आपण बसून आलो तरी होडकी येथेच आहेत, आपण त्यात बसून पळून जाऊ!” शिवदत्त म्हणाला.

देवमायेने गुलामांना ज्या गोठ्यांसाठी त्या झोपड्यात बांधून ठेवल्याचे सांगितले होते त्या दिशेने सर्वजण झाडआड लपत-लपत तिच्या गठोपाठ निघाले. थोड्याच वेळात ते गोठ्यांसारख्या त्या झोपड्यांजवळ पोचले. तेथे लफ्फा कोर हाडाय सक्षमतांनी बांधून गुरांडोरासारखे बांधलेले दिसले.

शिवदत्त आपल्या अनुयायांना सावध करून हळूच त्या झोपड्यात सरला. वज्रमुष्टीने हळूच त्या गुलामांजवळ जाऊन, त्यांच्या पैकी प्रत्येकाला ते कोणत्या कामासाठी तेथे आले होते हे सांगून त्यांना गप्प राहायला आणि खूण केल्यावर शत्रुवर तुटून पडायला समजावून सांगितले. आपल्या धनळ्या शस्त्रांशी शिवदत्ताने व त्याच्या अनुयायांनी प्रथम काही गठ्यांसाठी सक्षमता तोडून सोडविले.

नंतर त्यांनी व सुटका मिळालेल्या गुलामांनी मिळून सर्व गुलामांना मुक्त केले.

अशा तऱ्हेने थोड्याच वेळात जवळपासच्या सर्व गोठ्यांतील सर्व गुलाम मुक्तले.

परंतु मुखवाती पासूनच स्वप्नप्रभा कोठे आहे, ही शंका देवमाया व मंदरदेव आणि इतरांना येतच होती. त्यांनी पुष्कळशा गुलामांना विचारूनही पाहिले. परंतु त्यांच्या पैकी कोणालाही तिच्या विषयी काहीच माहीत नव्हते. तरमय स्वयंप्रभेला य पुर्वीच मकरदेवते समोर बळी म्हणून टाकले का? ही नीती त्यांना वाटू लागली.

Full Screen

127

20

1/2

पण इतक्यात एक मुलाम पुढे येऊन म्हणाला-“मातांच धोरचा वेळापूर्वीच एक पाहारेकरी म्हणत असतांना आम्ही सर्वांनी ऐकले की एक अत्यंत सुंदर स्त्री, कोणी समुद्रकैतू आहे त्याला-सापडली आहे व तिला ती समुद्रकैतू भोठ्या किमतीला विकणार आहे, म्हणे!”

ते ऐकून देवमायेला व इतर सर्वांना जास्त भीती वाटल्या सारखे मासले. संदरेव शिवदत्ताबळ येऊन म्हणाला-“शिवदत्ता, येथे इतके मुलाम आहेत, पण यांच्यावर कोणी पाहारेकरी नाही, याचे आश्चर्यच वाटते!”

शिवदत्ता ते ऐकून हसला व म्हणाला-“चवूंकडे पसरलेल्या या समुद्राच्या ओळ खाऱ्या पाण्यामध्ये, हातपाय संखळधंडांनी बांधलेले असतां कोण कोठे पळून जाऊ शकेल? तर आतां पुढे जपण काय करायचे याचा विचार करू या स्वयंप्रभा याच बेटावर नक्कीच कोठे तरी असणार! आपण सर्व मिळून अकरमात समुद्रकैतूवर

हल्ला करून त्याला व त्याच्या अनुयायांना ठार करू या!”

तिकडे वज्रमुष्टीने मध्यंतरी सर्व मुलामांना एकत्र जमवून त्यांना काठ्या, लोखंडी गज आणि असेच जे हाती आले ते देऊन त्यांचे सैन्य तसे केले होते. शिवदत्ताच्या आज्ञेप्रमाणे सर्वांच्या तीन टोळ्या करण्यात आल्या व त्यांचे नायक म्हणून शिवदेव स्वतः संदरेव व वज्रमुष्टी विधाना नेमण्यात आले. नंतर हल्ला करण्याचे ठरले.

सर्वजण वारडा ओरडा केल्या शिवाय झाडाभासण्या सापलीतून जात एकाएकी तीन दिशानी येऊन जयघोष करीत समुद्रकैतूवर तुटून पडले.

इतक्या एकाएकी इतके जण कोण जवळ आले, ह्या मोष्टीचा विचार करण्याच्या आतच समुद्रकैतूचा वनेक जाचेबोर अनुयायांचे शिवदत्ता व त्याच्या अनुयायांच्या हस्ते शिरकाण झाले होते.

(पुढल्या अंकात संपूर्ण)

गुप्तधन

विक्रमादित्याने आपला हनु सोडला नाही तो पुन्हा शाहाजबल गेला, प्रत काढून खाद्यावर घेतले आणि मोनपण समजानाची वाट चालण्यास सुरुवात केली. शेव्हा प्रेतांशील वेताळ त्याला म्हणाला-“राजा! तू हे जे भ्रम करतो आहेस ते तुझ्या नशीबीं विखलेल आहे म्हणून किंवा देव फिरल्यामुळे तुला हे भोगावे लागत आहे म्हणून, न कळे! काहीजण मोठ्यांच्या हाताखाली येऊन गर्भंतर नसल्यामुळे चाकरी करतात तर काहीजण कोणत्याही प्रकारचा वेवढविलास तसून सुद्धा चाकरी करण्यात आयुष्य घालवितात. या दुताच्या प्रकारची वृत्ति अहणारा रामदास नावाचा एक माणूस होता त्याची कहाणी नी आज सांगते, म्हणजे तुला चालण्याचे भ्रम, वाटणार नाहीत.” असे सांगून वेताळ शीघ्र सावू लागला;

"काचनपुरीत धनगुप्त नांवाचा कोटपाधीस व्यापारी होता. चौबलोपार्जित ऐश्वर्यांत, त्याने विदेशांत सुद्धा आपला व्यापार वाढविल्यामुळे सतत भर पडत राहिली. त्याच्या सोडीस दुसरा कुणोच व्यापारी नव्हता.

एवढे ऐश्वर्य होते पण बुद्धत्वाकडे झुकल्या धनगुप्तास मनःशांती अशी नव्हती, कारण त्याच्या पोटी संतान नव्हते. सतत चित्तेची ही असाध्य मदोव्याधी त्याच्या पत्नीस, रत्नमालेस, पोखरून टाकीत होती.

व्यापाराच्या बहुविध कामांत गुरफटून असणाऱ्या धनगुप्ताला न मुचलेला एक उपाय रत्नमालेस सुचला, त्या दिवशी

राजा जवळ जाटीवल्या नंतर तिन धनगुप्तास तो उपाय सांगितला.

तो बनपेक्षित उपाय ऐकून धनगुप्तास धक्का बसला, तो म्हणाला-"खरोखरच तू वेडी आहेस, स्वतः हून सवतीची अपेक्षा करतेस! अग, तू म्हणतेस ते ठीक आहे, मुझी मावस बहीण कनकलता सर्व प्रकारे योग्यच आहे पण तिचे वय तुझ्याहून अर्ध्यापेक्षाही कमी आहे. हे लग्न कोणत्याही प्रकारे अंधस्कर नव्हे!"

धनगुप्तास आपला मुलगा दत्तक देण्यास त्याचे कित्येक वातलग एका पायावर तयार होई, पण या नवरा-बायकोस दत्तक जेण्याचा विचार स्वतः नव्हता. दत्तक-पुत्र हा धोलून-वाळून दत्तकन. पोटाच्या पोराची बरोबरी धोडीच येणार? ती परकाळ!

नवऱ्याने तिचा सल्ला न मानल्यापासून रत्नमालेची तय्येत आणखीनच डांसळी व कांही दिवसांतच तिने डोळे मिटले!

आपण तिचा सल्ला न ऐकल्यामुळेच रत्नमाला वाखळी या गोष्टीचे धनगुप्तास कूप वाईट वाटले. अखेर त्याने कनकलतेची लग्न करण्याचे ठरविले.

राजा-वाजा न करता लग्न झाले. व एका वर्षांतच कनकलतेच्या पोटी एक गौरा गुडमुठीत मुलगा जन्मला. धनगुप्ताने त्याचे

नांव, आपल्या बहिणांच्या नांवावरच श्रीगुप्त असे ठेविले. एकुलता एक मुलगा श्रीगुप्त लावातच कोठकोठुकांत वाडू लागला.

धनगुप्ताने आता सत्तरी माठली होती, मुलगा बारा वर्षांचा झाला. धनगुप्तास पुन्हा काळजी लागली आपल्या नंतर एवढा धन-ऐश्वर्याचा सांभाळ कसा होईल? हे काम बापकांनी करण्याचे नव्हे. त्यांतल्या त्यांत कनकलता वजून पोस्वीच म्हणवली जाते, तिला विशेष व्यवहार-ज्ञानही नाही" या काळजीतून मुक्त होण्यासाठी तत्कालत असतांनाच त्याला एक चांगली कल्पना सुचली, "आपल्या व्यापारांत लागलेला पैसा, स्थावर मालमत्ता सोडून, अमास हिरेमाणकें, सोन्याचे दागिने वगैरे आपल्या तिजोऱ्यांत पडून आहेत. श्रीगुप्त घ्यात वेईपयंत ही संपत्ती दुसऱ्यांच्या हाती न लागू देतां सांभाळणारा विश्वासू माणूस रामदासच आहे. धनगुप्तास शका नव्हती. त्याच्यावर विश्वास करून आपण निश्चितपणे डोळे मिटावे.

रामदास हा धनगुप्ताच्या नोकरांपैकी एक होता, लहानपणीच आई-वहिणांच्या मायेस पारखा झालेल्या रामदासला धनगुप्ताने आपुलकीने लहानाचे मोठे केले होते. लहानांत असो की घरी असो.

रामदास त्याच्यामागे लावलीप्रमाणे रहात असे. मालकाबद्दल त्याच्या मनांत फार भक्ती होती. व्यापारानिमित्त परदेशी गेले असतांना त्याने आपला जीव धोक्यांत घालून मालकाचे रक्षण केले होते. ती मालकाचा अत्यंत विश्वास-पात्र होता.

एके दिवशी रात्री धनगुप्ताने रामदासला आपल्या खोलीत बोलवून म्हटले-"सरे रामदास! माझा तुझ्यावर पूर्ण विश्वास आहे, म्हणून तुझ्यावर एक फारच जबाबदारीचे काम सोपवीत आहे. तरी जबाबदारीने हे काम पूर्ण करण्याविषयी तुझ्याकडून मला वचन हवे आहे. वचनाचे पालन करशील का?"

"मालक! आपला शब्द मी आजवर कधी पडू पिला काय? आजच्या पायाळपरम सांगतो, आपली आज्ञा पूर्ण करीन. निःसंकोच आज्ञा करावी." रामदास हात जोडून म्हणाला.

यावर घनगुप्त म्हणाला-"बपय माझ्या पायाची नको, रामरायांची ही प्रतिमा दोकडावर ठेवून आपण व म्हणजे मी निविचन होईन." रामदासने तसे केले.

त्यानंतर घनगुप्त म्हणाला-"रामदास! आतां माझ्या जिवाचा भरपणा नाही. जगजसे वय होत चालले आहे समतुशी श्रीगुप्तावदलची विता साक्या मनाला

घोर लाबीत आहे. वाढवडिलांपासून चालून चालेली संपदा माझ्या माघारी वामच्या वंशाळा सोडून तर आणार नाही अशी धास्ती जिवाला लागली आहे. तुंच या घनऐश्वर्याचा नीट सांभाळ करू शकतोस! श्रीगुप्ताला योग्य वेळी हे ऐश्वर्य पोंचते कर." नंतर त्याचे त्याला जे सांगावयाचे होते सांगितले.

यानंतर वर्षांच्या आसून घनगुप्ताने दहलीकाची यात्रा संपवली. रानदाग भालकाच्या कुटुंबाची विवाहाद काळजी घेत होता. व्यापारांत कुठेही मालकाची उणीव दिसू देत नव्हता.

प्रति कुबेर मानल्या जाणाऱ्या घनगुप्ताच्या अपरिमित संपत्तीचा संरक्षक रामदास सारखा थकविचू शोकर असावा या गोष्टीबद्दल कित्येकांना आश्चर्याबरोबर संशय वाटू लागला. योग्य काळजी न घेतली तर रामदास या अनाथ बार्ह-भूलाशी बंडमाली करील, असे सुद्धा बरेचजण समजू लागले. काही नातलगनी, विशेष करून तिच्या माहेरच्या लोकांनी कलकलतेला सावधानतेचा इशारासुद्धा दिला.

वारंवार या गोष्टी कातावर आल्यासुद्धे घनगुप्ताच्या मनात रामदासबद्दल मोठी आंका येऊन ती एक दिवशी त्याला म्हणाली, "रामदास! श्रीगुप्त आतां स्वतःच्या

पायावर जेभा राहण्याच्या वसति आलाय. त्याच्या वडिलांनी, सर्व संपत्तीची माहिती तुला असल्याचे म्हटले होते, पण काय कुठं आहे हे सांगितले नव्हते."

यावर रामदास म्हणाला-"बाई साहेब! मालकाची आज्ञा होती की घाकटे मालक वयात आत्साततर सर्व घन-संपत्तीचा देखा त्याच्या स्वाधीन करावा. आपली महिन्याभरांत घाकटे मालक वीस वर्षांचे होविले, तोवर आपण धीर धरावा एवढीच विनंती करू शकितो."

ती दिवस उगवला. त्या दिवशी रामदास दोन दणफट घोड्यांची बगी जोडून श्रीगुप्ताला त्यांत घेऊन जंगलाकडे निघाला. घनदाट जंगलातील एक ठेंब

ठेंकडीच्या पायथ्याशी बगी तभी करून दोघे माळ चढून, पलीकडे उतरून एका लहानशा घळीत उतरले. कुड्यांच्या आड, दोन शिळांच्या मध्यभागी असलेल्या मोकळ्या आगी उत्तून रामदास उभा राहिला व तो आपले केंस दगडीत, निरक्षण होळ्यांनी श्रीगुप्ताकडे वेड्यासारखा बघू लागला. ते बघून श्रीगुप्ताला मोती वाटून तो म्हणाला-"रामदास! तुला काय शाले आहे? आपण घाबांनी जतन करून ठेवलेले गुप्तधन नेण्यासाठी आलो आहोत ना? बोल ना?"

"बाबांनी ठेवलेले गुप्तधन? कुठले घन? तू कोण?" रामदास लाल होऊन निघाला. घनदाट जंगलातील एक ठेंब फिरवीत विचार लागला.

या मुळ अधिकच धावतून जाऊन श्रीगुरु धरी पळून गेला व घडवला हवं वृत्तान्त त्याने आर्हला कथन केला

व सर्वे एकुन कनकलता म्मंभित झाली तेवढ्यात रामदास तिथे आला. जणु कांही काहीच घडले नाही अशा प्रकारे तो आपल्या कामाला लागला

कनकलतेन मूलाकडून एकलेव गोठ खरी ५५? म्हणून रचदागळा बिच रले तर तो विहय वातल्यासारखे कहन 'होय का' हे पर्व मला कांही माहोत माहू' म्हणून म कळ झाला

त्याचे हे बोलणे ऐकून तो सर्व मातपया मळकून करणार हा संशय

पयसा झाली तरी रचदागळ गाडे वृत्तान्त वातून द्यावा दिवशी त्या दोघांमधून वनकलत मुळ त्या दोघांमधून नवाली राघदागळ त्या मोकलया जयन वनकलत, तरावतल्या डाक्यांनी या म प लकांकाडे वडमरा शाराव वधन विविध आवाज काडून त्यांना मारावयास धावत्या उपाय करीत बसत गोष्ट केली

हे वधून कनकलतेन भोलीपट्टा आपला सर्व वपनी वगतय तर गोठोचे पुढे वाटले पुन्हा वृत्तान्त दिवशी तिन गावाला कांही प्रतिष्ठित लकांना बरोबर घनक सर्वे गण रामदासबरोबर टकड तेल त्या गुप्त ठिकाणी झाले यावेळी रामदासत त्या ठिकाणी धर्तरे व भक्तिमावान नमस्कार केला व सावत आपलल्या पहारीस एका वागी खण लागला, खणत्यावरवीर उमरितून 'केवीतरी तांद्याव हवं माहोत तिसाळ, सर्वे हड खोल्यावन हिर माणिक आति रमलांनी व सोम्याने भरलले होते सब लोक धरक हाऊन माहू लागल

ही सर्वे संपत्ती वधून कनकलतेन व धोवुत्यास अपर्गित्त आनंद झाला, परंतु बर बर जाऊल्या लकांना रामदासच्या त्या पूर्वोच्या विचिद म गण्यचा उलयता झालाच नाही

एवढे सांगून वेताळ म्हणाला, 'राजा रामदासच्या मनास काय होते असे तुला वातते' रा घनगुल्याच्या गुलाम आणि बयकोस फसवीत असावा असे अलक लाकांनाच माहो तर नुद् वनकलतम नुद् वाटत होते हे सर्व माहोत असून गुढा रामदास वीर वेता वडयासारखा शास्त्रा प्रग तिसावादा धात सर्वे संपत्ती कनकलतेन कां व खविती? व संपत्ती वधून वधून व धैर्य समत्यापळ' को ज्यानी त्याला लहावाचे मोड केले त्याच्या बद्दलही गुलामीची भावना रचत्या स्वभावत वाणलली होती व स्वाभिमान नव्हता म्हणून तो या प्रस्ताव उत्तर माहोत असूनही दिले माहोत तर तुम्हा डोवपाची शंभर जवळ हाऊन नुद्गाच पायावर लोळ लागली

य वर राजा म्हणाला- रामदासच्या स्वभावात कोणतीच छोट नव्हती व वेताळ पेतागह जाऊन झाडावर लोवकळ ज्यांनी त्याचे पालनपोषण केले त्यांच्या लागला

वेताळ आदर अथवा वा त्यांचा विश्वास पात्र अरुण ही गुलामगिरीची प्रवृत्ती तेव्हा घनगुल्याच्या दुस पा वायकोस व मुलाम रामदासच्या मन्मथिष्टवां साधा नव्हती कनकलतेन तर व्याक्ष गुप्त घनगु ठाव ठिकाणा मुढा विचारला होता म्हणजे तिक्य रचन हा गुप्त घन लबाहल की काय ही शंका होती हे रचदागळा कळले होते म्हणजे पुढे रामदासत मालकाच्या गुप्त घनगु काहो भाग चीकन घतला असा आरोप वण अक्य होते वर मुद्गान प्राहुरच्या लांकासमक्ष पत्ता दाखवता म्हणण भाराकिणीच्या प्रतिष्ठितकड झाले असते, म्हणून दोन वेळा वडयासारखे पागून त्याच, तिसावादा चार प्रतिष्ठिता समक्ष गुप्त घन लणून काढले

अशा प्रकारे राजाचे मोग भग होताने वेताळ पेतागह जाऊन झाडावर लोवकळ लागला

व्यवहारज्ञान

विडू एक लाकुडकांठ्या हुंता। मुकें तिडणी घरीन बापड फडेंन तो पळून ठेवा हुंता। त्याच वडो त्यावाडुने जाणारा एक सुन्याचा विडूला त्या पेशीन अणु म्हुणोच। अर एवढो बापड काप्याचो कळाला? एवढे थकायचे आण ला? थोडोण जरा थोडोळो अशेंलोय तरेन मात राजपुरती कपडें लावो थारुन मे।

छाया लाकानेच विडू ल्हानना, आजकरी वा भांड्यांतून सत्ता तन दिवस पुरीन उबडें जाले पिट्ट पळोच पण येते तीन दिवस गजालत करीन कांठ न करत। मरपुन आसप रता घेवन।

रवीन कोच करत सत्यासो न्हयाना, 'वायो' हे मरीन पुकाय अणो गहोन को ताही पांचो गरजेत तळो हें चरे मा। मर जराचो काठलो करेन एकरा हात भयलो हा गजालत।

वा उपेकावा टोला हत किड म्हुणना मो उद्या जर जिवत राहिल ताही तर प्रकृत घालना पण जर कडा चत अणवाच तर जालेत येणवाचो सक्ष राहयार ना हो नई न।

सत्यासो लणभर विपत्त राला थोडा वेळ पांवुन हो ल्हानना असे व्यवहारज्ञान जाणि अशें लाकुडि मावया मुळ्या हो ताही। व थोडपुन जालेच्या भागति परत गता।

बुद्धि चातुर्य

सुडयकिर्ताम न एक मरीन माणूस होना

आशा जाल मुल हाजी बाप त्या विधाना

नपदना सापया वावरे आपन्यातवळ

जमोन जुसलो मुन हात मरु नाण ताही

मुन्हा गिबन सवळन पटान व्हा ये आस

होन तुमचो सवला नपजो वागा

वापाक्य वा सप्यानुसार विद्या पास

जिवून प्रत्यक विषयांत गुणवत्ता आस वन

करीत ते नाठ झाल कीही विरम मर

त्याचे तडेल वारल तवळ ते विषय नद

मित्रीह्यासो राहते गांव मोहन विद्याल

अ-पाव अमती नंतर ते सवा माहाराजवळ

आल या वसुंधरा आपणाम कीही

नाकरी थडे मिलाव या आशेन ते। हुसकड

निव मे

जाली जत घालुन चळीं चालीं

यवळन वडील नाक म्हुणाला या माणस

कड वळपुन परत पावोच तुम ला मोह

यातें पुढे येव्यानतर तुमरा भाऊ

म्हुणाला वा जर एका डाहयान आधळो आहे

माहाराजो अजून जेवळ असाच मर्बात

घाकटा थडे म्हुणाला त्या उगाधर

एक ह्या आणि एक मुल गदार झाल्ल

आहत

असे बालक ते पुढे जालाच ताचे मागन

युगारा एक बापटवार चरनेबावर वर

चाल लागल त्याच्या जग वर म हो

चिल्लन ह ते त्याच्याकड बघन माठा

नाक म्हुणाला 'माहाराज' आपण क हुंती

काधीन अहोतस दिमते आहो त म्हुणज

उर तर मरु ना?

हा। ५ उर कुठ गुणव हत साधन,य

ते वाड्यार म्हुणाला

उर विप्याड आहे-ह मर म ठेवा

भावात गुंठा विचार मे

तुम्हाला पत्नीस व स्यावर स्यावर आल्या
मन्या पत्नीस व मुलाम तुम्ही कुठ तसे
आहे हे याचा बोलात सांगी नाही तर मी
तुम्हाला व स्यावरकडे पकडून नेईन

त्याचा ते निपणण म्हणजे असे
तुम्हाला उतावा किंवा स्यावर स्यावर
अपल्या तुम्हाला पत्नीस व मुलामा हातून तो
पाहिले नाही तरी याच रस्त्याने गेल्या
तर ते तुम्हाला मिळतील

त्या स्यावरस्यार्याने नथाय सळाल्या, त्या
त्यांना म्हणाला 'तुम्ही हातून तो न
पाहिलेल्या स्यावर उतावा व त्यातून
स्यावरचा माहिती कधी मिळत? असे
म्हणत त्यांना बादशाहाकडे धावत गेला व
त्यांनी बादशाहाकडे आपल्या पत्नीस
सयास व उत्तम पट्ट्यावाची किर्याद
वली

किर्याद एवढी तुम्हाला आतापसून दशावा
काय आहे?' म्हणत बादशाहाने विचारले
त्याला स्यावर उतावा धिप्पाव आहे ना
एक हातूचाने आसता अमुन त्या व एक
त्या व एक मूल स्वतः आहे हे मनात न
स मोचले पण अशाच उतावा येवताले
तुम्ही असे हे म्हणत हेत असे त्या किर्यादी
म्हणाला

आम्ही आम्हाला न लोखणा रावण
करीत प्रत्येक रावणाचे बाबकाईत पाहणे

च दोबा

रुधून अनेक गोष्टी जाणून घेत असतो
अस ते मऊ म्हणाल

मी तुमच्या हाताची जासाचे परीक्षा
घेतो असे म्हणत बादशाहाने आपल्या
वजिराच्या कातळी कडीवर स्यावरले
वजिराने दावा नीकराकरीत एक पेरी
उत्तलून आणवून बादशाहा स्यावर
पत्तिली

या पटीत काय आहे स्यागा? बादशाहा
या निघात म्हणला पहिला मऊ
म्हणाला, ही पटी रिकामी असून यात
फक्त एक गोळी वस्तु आहे

'मी गोळीवस्तु म्हणजे एक हातून
हीय दुसरा भाऊ म्हणाला

व हातून कच्चे आहे' तिसरा भाऊ
म्हणाला

बादशाहा आपल्या आसनावरून उठून
परीजवले आता पेरीचे प्रांक्षण घेवून
त्याने आणून एक कच्चे हातून बाहेर
कडले ते सधून सर्व दरेथी मडली घेवून
झाली

बादशाहा किर्यादीस म्हणाला, 'हे मित्र
गन्हेगार नव्हते तर महान राजावत
'आहेत' तुम्हाला हातून कुठ गेलाय हे तुम्हाला
'होणून व व बादशाहा ते त्या निघात
आपल्या मडली नडून उत्तम मजकानी
दिली

बांढोबा

त्याची बाळाणणी करीत बादशाहा
म्हणाला, तुमची हाताची स्यावरच
अवभूत आहे तुम्ही न पाहिलेल्या उतावा व
स्यावरले स्यावरचे वणन कसे काय करू
हातून हे मला कळत काय?

स्यावर मोंड भाऊ म्हणाला 'रस्त्याने
उताची पावले उमरलेही हाती ती
मर्वसाम त्या उताच्या पावलापसा मोठी
हाती म्हणून त्या रस्त्याने गेल्या
उता धिप्पाव असल्या पाहिले हे कळू
शकले

दुसरा भाऊ म्हणाला 'रस्त्याने जाता म
थी उताचे वेंवले उत्तल्या बाजूने रवत,
मृदुन त्या लळले दिवत हे ते १५ व कडील

२२

गवतास उद्योग लावही शेतकरी लव्हने
यावहन उराला हावा हावा ताही हे
कळाले

तिसरा मऊ म्हणाला रस्त्यावर गळ
ठिकाणी जिये उर घिसावयाची निव
दिगत हवी त्याठिकाणी गळ रस्त्याची
आणि लहान मराठी पावले दिग्गही
यावरून सिद्ध होत हे की उठावर एक
रवी आणि मऊ मऊ रस्त्या

एवढे वादळी म्हणाला 'तुम्हाला
मूख्य निमित्तक नसली हे कुम्ही हे मऊ
पुराव्या नकर सिद्ध वस्तु मूर्तिगवळ आहे
पण पत्रांत कळव हे उर आहे हे पुरावा
नसताना कसे भाग शकतो हे वास्तव्य
आहे'

एकदा काविवर मोठाभाऊ म्हणला
आपल नाक गती उरलून आणीत हा
व्यक्ती उचलण घेतले म्हणजे जल क
व्यात वजत ताही पती जमनावर उरलोना
एका वाजने किचि-सुळी तव्ह त्याने
काडीतरी वरगळ्याचा आवाज जात

त्यावेधन कळले की रस्तावर होत
काडीतरी गाल वस्तु आहे

तुम्हाला मावार उरले हुजुरा ती
मऊ असे वस्तु ने २२ मऊ वस्तु
आपली जरी हाती घेताना जमातयची
पण ही मऊचा बाजवून घेत लव्हव
कळले की त्याने उरले विवाय दुसरा
काणीची वात वस्तु अण शकत

एवढे वादळी म्हणाला इथवर तर
ठीक आहे पण काळीज वस्तुच होत ते वस्तु
कळले शकले 'मऊचा बाजवून घेत लव्हव'

हे मऊचा बाजवून घेत लव्हव आहे
घातरी मऊ म्हणाला अजून काळीज
पिकण्याचा मऊ मऊ मऊ मऊ मऊ मऊ
तर आपण मऊच आपण वाचवत उराले
मऊचे काळीज कळवत आलेत राहता
किफाल ताही

बादलाला त्या वादळी मऊचा बाजवून
वाचवत वस्तु आपली वस्तु मऊचा
अपल्या दरवाज मऊचा बाजवून वस्तु
दिग्गही

नवकोट नारायण

बादल काशी येथे राज्य करीत असता
तेथ एक फार मोठा धीमंत व्यापारी
रहत असे नवकोट मिळवून सतार दय
झाले तेथी त्याला एक मुलगा झाला
म्हणून त्याने आपल्या मुलाचे नाव नवकोट
नारायण असे ठेवले

नारायणाला बापाने कधी कोणत्याही
गोष्टी वद्दल नकार दिला नही मुलाचे
सबे जाह पुरविले तो जे भागले ते देई व
तो नवेल तसा माव देई तो वाईट
समयाने पडला व पुढ त्याचे करी होईल
याची काळजी बापला वाटू लागली

मुलगा वयात आल्यावर बापाने एका
सुंदर व हुशार मुलीला त्याचे लग्न करून
दिले त्यानंतर थोड्याच दिवसांनी बापाने
एक लोकांकर निरोप पतला

ज्वातपण पासूनच वाईट संगतीत पडल्या
कारणाने नारायण वधळपट्टी करीत आला

आणि त्याने अनेकांकडून कर्जे काढली
बाप वारल्या बरोबर कर्जे देणारे सर्व लोक
त्याच्या अंगावर नागासारखे घावून आले
तेव्हा नारायणाला जिवाचा धोटा आला
निःसहाय अवस्थेत बापण जीव दिव्हा तर
कज देणारांना काय उत्तर द्यावे हे त्याला
सुचले नाही व तो त्यांना वेचगून जाऊन
म्हणाला- हे पहा मी गगच्या काठवर
मोठ वाडाच ह्याड आहे ना, त्याच्या
खाली उद्या सकाळी येईन त्या झाडाखाली
माझ्या पूर्वजांनी पुरूत ठेवलेला साज आहे
तर तुम्ही आपापसांकावपथ घेऊन त्या जागी
या ठीक आहे वातन सर्वजण दुसऱ्या
दिवशी तेथे हजर झाले नारायण तो
साज कोठे आहे हे शोधण्याचे साज
बराच वेळ करीत गहिला सव्यांकाळ
झाली आणि सर्वजण आगदी कुरळलले
पाहून त्याने जय परमेश्वरा! " म्हणत

होते, असे ते हरण अगदी गूगल सुंदर होत
त्या हरणाचा भव्यराजच्या कुमारास
एक माणस त्या आकर्षनासारखा आवाज
ऐकू आला ते सुवर्णमृग घाईघाईत धावत
धावत जाऊन नारायण म्हणून पळला
होता तेथे—'कोण हा खरेताने माणस
आहे बुवा! असे म्हणत आला

बाबांरे, मुर्तीच मिळू नकोस!" असा
घोर देत हरणाने त्याला आपल्या पाठीवर
घेतल व कामराईत घेऊन आला तर मुर्तीवर
मायच्या आत त्या हरणाने फळ सुळ आणून
त्याला चावला दिली मुकते कामराईत
झालला जीव लाऊन धिऊन धावा सावरला.

एक दिवशी सुवर्णमृग नारायणाचा म्हणाला—
'बाबांरे, हे जंगल पार तुला नऊ
तुक्या काशी राज्याकडे जाण्याची वाट साज-
वितो पावत एकाच एक दिवसा आहो ना
सांगना काणी राजाने किवा काशी श्रीमंताने
तुझ्यावर किती उपकार केले तरी असूक जाणो
एक सुवर्णमृग राहता, हे तू सांगू नकोस' "

नारायणाने होकार दिला ते त्याचे
वचन खरे मानून त्या सुवर्णमृगाने
नारायणाचा पाठीवर बसवून काशी
राज्याकडे पाठोवर आणून सादले
नारायण काशीला पोचला त्याच
दिवशी एक विविध मांछ घडला आल्या
दिवशीच महाराणीला स्वप्नात एक

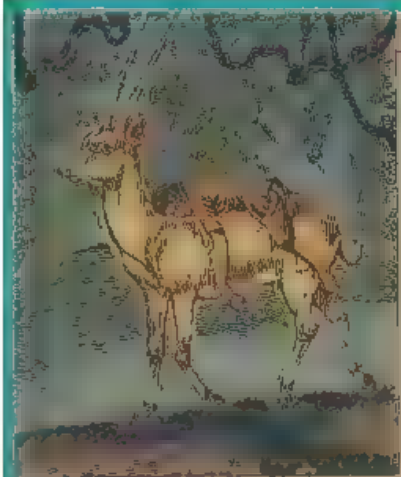
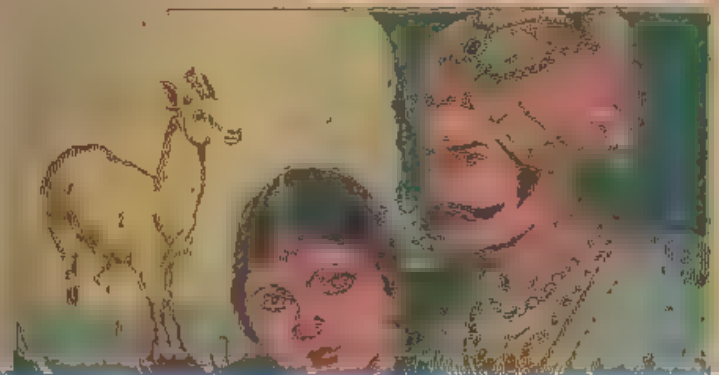
सुवर्णमृग दिसला व त्याने तिला वसोपदेश
केला राघोने ७७ न महाराजांना भेटून
'विचारलं—'अला सुवर्णमृग या जगात
कोठे नसेल तर तो मला का दिसला'
म्हणून तसा सुवर्णमृग जगात जाय असेल
तुम्हाला माझे नर माझा जोव राहिल
कं नाही मला साका आहे

राजाने लग्न एका हुतावर अदारी
जुलवायला सोपितले आणि अदारीत
सत्याच्या हतार मोहाराची एनी ठवली
अणि अशा तऱ्हेत त्या हुताची मिरवणूक
मिळाला एक माणस दुवचा गिठिल व
गाहीर करीत होला की जे काणा मरण
मृग कोठे आहे ते शोधून त्याला पाठीवर
सर्व मोहारा इनाप दिव्या जातील गावागाव

सेनापती ती मिरवणूक घेऊन जात झाला
ती मिरवणूक काशीच्या वेळीवर जाऊन
त्याच वेळी नारायण काशीला पोचला होता
ते सैन्यातील यत्न भग्न्या व म्हण ल
अहो, तुम्हाला हवा असले... या सुवर्णमृग
विषयी पत्नी रावे माहीत आहे मला
महाराजाकडे घेऊन चली

नंतर नारायण राजांना ते त्याच्या
परिवारासह सुवर्णमृग राहो त्या आस राई
जवळ घेऊन गेल आणि ना एकाच का
जागा दाखवून दूरच थांबला

लोक जेव्हा आपरांत जाले ते ते ७७
सुळ केला मृगाने अशाक ग बांध
सत्ताची तो आवडत गेली कोणी माय
अविधी अत्तला दिसतो आहे त्याचा

नदीत उडी मारली सर्वे, जण त्याची कीव
पऊन अहा रयाला वाचया!" असे धोरडान
वायता प्रवाहाच्या वेगात नारायण दूर
वाहून गेला व वाळोच्चान दिमनासा झाला
त्याच सुमारास बाधिसत्वानी एका
हरणाच्या रूप अवतार धारण केला होता
परंतु ते हरण हरणाच्या केंद्रपात न राहता
एकट निराळ्या जागी गमच्या काठीच
रहता असे ती जाण म्हणजे आमराई
होती ते हरण म्हणजे ते मृग म्हणजे
सारखे नव्हते त्याचा दम म्हणजे अगदी
मोठ्याच राखा खुर तर काळ्या स्पतिबा
सारखे एक अक्षीय शिगे बादीसारखी चक
चकीत आणि डाळ दिव्यासारखे चमकदार

आविष्कारमस्ति वा कदाचिदस्मादिचारः कलन
 मूर्धन्यं भवति यथा एवातः ज्ञानस्य बोधिसत्त्व
 यथा मन्त्रोक्तं सगलं यथा ह्येतां तेषां गतः

त्या सुवर्णध्याचा देग पाहून राजा
आश्चर्याचकित झाला त्यांत घट्टध्यावर
बांधा वटवृक्ष तम धरला तज्ज्ञा सुवर्णमृग
+ मृगाळ राजा वीर अशी धडई कळ
रकाम! जां राहिला ती जगा वृषा
काशी सांगिल्ल ११

राजाजी की वाणी अमृतवाणी मान्यता
गुरु बाबाजी की वाणी न केवल ही ज्ञान
मानाने धन धन वाणी कहने पड़ल

साहेब गंधीय गांधाजल वापिसत्वा नी
मुन्दा विचारले- 'राजा, तुम्हा माझ
निवासस्थान राहिलेले लायले, कोण ?
राजास लारायण उभा होता त्याच्याकड
वाट दाखविले

ਨੰ० ਗਿਆਨਿਕਾ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ੧੫ -

जगत मानवानून कृतं प्रामो नाही,
ह शास्त्रमते तरे आहे प्राण्यांची भाषा
कल शक्तेल, पक्षांची भाषा कल शक्तेल.

परंतु माणसाच्या खोलांमधील अथ ब्रह्मादेवाला
हो कळणं शक्य नाही. व विस्मयनाती
नसण्यासाठी म्याही कम रक्षण करत व माझ्या
कडून काणते वचन घेतलं ह्याने ते
सांगितलं

राजाव्या भवत र राज आता म्हणता
'अस्तं क'य' अथ महं पी कृण्वत
इण्य त्वित आहण शक्यात तत
य हा या एकी वरणत आर कर्ता'

वसिष्ठावाचं नृनां लोकां नृणां च
 सांख्यिकं च मूढाणां राजानां च
 लोकां जीवन्तं तेषां तेषां च नृणां च
 नृणां च तेषां तेषां च नृणां च
 नृणां च तेषां तेषां च नृणां च
 नृणां च तेषां तेषां च नृणां च
 नृणां च तेषां तेषां च नृणां च
 नृणां च तेषां तेषां च नृणां च

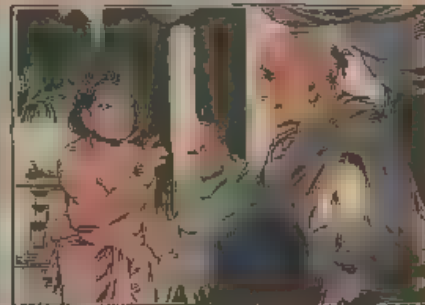
वा'क्षस्वत्वाच्च औदासं क्षमा वागरे

३७१ श्री कल्याणदासजी साहब साहू जी श्री श्री श्री

श्रीर त्रिभूती अक्षरमात्रे आंशुमन रात्रान
ह्यांची निवड राज्यात्ता नथ चालविणारा
मानश्री म्हणून वेळी

कर्तृ एतिल्लो गल्लो नाव निपाद
 कर्तृ गेवले हाने तगु मूलावा रा ३०
 भा काला काग न त्यावा गेवले
 भा कावले ह. ग्लो वाचो संवरो
 विश्वस्वाचन व अंगभान व विच्यो
 गवयमम १५ कावला श्रवण ग्लो

श्री चैतन्य प्रभु

[illegible][illegible]

[illegible]

कुण्डले ६. कामाख्या अथ गीर्वाण्ड
मंदारन स्थाप्य चैतन्य प्रथम प्राण
काले ४५१ श्रुति गम अथ गीर्वा
कैलासं ह्येकं तत्र रात्रि तावत् ४५१
कैले चैतन्य प्रपञ्चा इति . अथ च
कृष्णाक्षी द्वात्रिंशत् ५५१ . अथ
विष्णु गीर्वाण्ड ५५१ . अथ
५५१ . अथ

किस क्षेत्र का प्रभाव है ?
यहाँ के लोग यहाँ ही रहते हैं
एक ही जगह पर ही रहते हैं
यहाँ के लोग यहाँ ही रहते हैं
यहाँ के लोग यहाँ ही रहते हैं
यहाँ के लोग यहाँ ही रहते हैं

पञ्चमहाभूत

हृषीकेश गङ्गाजीवा मूलगा वपान्ति
 तावे ललत सुमती बरोबर द्याल
 गकुलवा एक मूलगा भलक्यामुळे गोपाळकरी
 स्वभावात दुराही हमी व आज्ञाशरणा
 जग मास्त हाता

कदा गच्छीत मृतं द्वीपा मुनिनाम्ना गच्छता
 मृतान् सदाश्च ॥ १० ॥ गच्छता निवृ
 त्तान्मुनिना गच्छता सदाश्च आणय्यावद्वृत्त
 ताश्च गच्छता

गोपू ष्ठ्यान्तरं कदाः प्रकाश्या त
क्रिन्ते सावध आण यच्छा नं प्राईला
विचामन अमीन

इसका विषयों आगले आई तीन वर्षों
 की मन्थनानुसार गणन मुम्बई में मातृ
 राज तन्त्राचार्या ज्ञान सादृश विज्ञान
 ध्यान विज्ञान

क नू 'द्वितीय संस्करण' म.सू.का. १९३१
पिचाडगा अमरावती तिमिरवर्ण ३१/८ ४८

परशुमही हाने भूमतीने तब याला मूवविल
का मित्राच्या लाताला पोभसा आहरे ना
नारे होईल आहरे गोपून भटल आवाना
विनाहने याच्या मन्तयांमारे आहरेचा
वसुन विकत अ पोत ना आहरे देखेन

गायु लुगनह्व परत आस्यन्तश्च कांहा
दिवमानो भुमर्त्ता मृणाली मला माहुरी
न गल्लगाला वृष देवसं शास्त्र आहृत अर्द्ध
होत्रान्तं गेहर्त्तुमेष व र व नं अं एवमा म क्त
यादे मृणालं ।

तथा स हरे कथो गायत्र्या च यन्त्र
कथो वाक् दूत ध्याय च न आह्वय विचक्षण
स ततो अत्र मन्त्रान् गोपूत आह्वय
मन्त्रान् मन्त्रान् मन्त्रान् मन्त्रान् मन्त्रान्

[illegible]

गावठी मांसर ज्ञान हुकूम ने गावच्या
इथले रहिनीच लोक उत्सुकनिधि
पावण्यासाठी आले

युक्त म्हणाले 'आपण हा 'समाज'साठी
मक्त हस्तान्तर दणगी द्यावी' । पुर
रामराव कोही बोलीत नव्हतं गांधी
स्वतःच 'हं हं हा' आम्ही आपल्या
नांवाला गावळीं दणगी देऊ 'ण्य दंडीची
गावळी लोकां आम्हाच्या समाजात
आम्ही पोल व गांधी हा कार्यक्रम
घटकामर करायला हवा व त्याने
समाजाला दणगी द्यावी

गावच्या समाजात पडलेला हा पुरक
वृत्त समाजात स्वयं संचालित गांधी
वैवधाना साधून काम करणार गांधी
लोकां तिरड गांधीसमाज वृत्त गांधी
त्यांच्याकड विधान गांधी

असा महत्त्वपूर्ण वृत्त गांधी
समाजात आत्मनिर्भर वृत्त समाजाला
आम्ही गांधीसमाज म्हणून 'अनंद' व
गांधीसमाज समाज गांधीसमाज

सामान्यतर मुद्दे मने अहं व दंडीसमाज
निमित्ताने गांधीसमाज गांधीसमाज
सामान्यतर मुद्दे गांधीसमाज गांधीसमाज
गांधीसमाज गांधीसमाज गांधीसमाज
आम्ही गांधीसमाज गांधीसमाज
गांधीसमाज गांधीसमाज गांधीसमाज

गांधीसमाज गांधीसमाज गांधीसमाज
गांधीसमाज गांधीसमाज गांधीसमाज
गांधीसमाज गांधीसमाज गांधीसमाज
गांधीसमाज गांधीसमाज गांधीसमाज

गांधीसमाज गांधीसमाज गांधीसमाज
गांधीसमाज गांधीसमाज गांधीसमाज
गांधीसमाज गांधीसमाज गांधीसमाज
गांधीसमाज गांधीसमाज गांधीसमाज

वाईट वाटण्याजोगी गोष्ट

गांधी हा एक महा आत्म्याचा समाज गांधीसमाज गांधीसमाज
गांधीसमाज गांधीसमाज गांधीसमाज
गांधीसमाज गांधीसमाज गांधीसमाज

गांधीसमाज गांधीसमाज गांधीसमाज
गांधीसमाज गांधीसमाज गांधीसमाज
गांधीसमाज गांधीसमाज गांधीसमाज
गांधीसमाज गांधीसमाज गांधीसमाज

गांधीसमाज गांधीसमाज गांधीसमाज
गांधीसमाज गांधीसमाज गांधीसमाज
गांधीसमाज गांधीसमाज गांधीसमाज
गांधीसमाज गांधीसमाज गांधीसमाज

गांधीसमाज गांधीसमाज गांधीसमाज

बिघडले कुठे?

सकाळीच उठून स्वैपाकाला लागल्या मधवेन, रमणावरचा राहवेले' ऐकून दाराबाहेर आला. एका टांग्याभोवती इन्धन घेण्यासाठी घाळिका बघून धावत येऊन त्यान मदींही र घातून त्याच्या बघितले पसारातील एक बयस्क गृहस्थ लातोच उठलेल्या असल्या बेदनाचे विचळून बसलेला दिसला.

तो गृहस्थ परगावचा आहे हे विचारून घेतल्यावर काहीजण त्या टांग्याच्याला म्हणाले—'हा माणूस या दुखण्यातून जमेलमे विमुक्त न होई, घाला लवकर धाकट गावा घेऊन जा'.

आश्चर्याला हाकाला घोडा दामटणार मोठा माधवने गंगला शर्यतीत 'हडले' म्हणजे दुखण उठते तेथेही प्रवास करणं इतर तसेही विचारांचे आगम पडतो यांना ही माधव धरात येईन हे टांग्याच्याच्या

मदतीन त्यान त्या अनाठिनी माधवास घरात घालून अयश्याचा विजयिल व त्या पाहिलानाकरवी वेष्टाग बोलावण पाठवले वेष्टाग घेऊन कमलमे असले दिले व काळजीने कारण नमस्कार सांगितले.

बातपणीच आई वहिणीच्या मर्यास गरखा झालेल्या माधवने तातुलांच्या आश्रयान शिष्टण पूर्ण केले होते व नौकरी मिळवले होते तो स्वतःच्या हानाची संपाक करून खात असे म्हणून सकाळीच कमलमेला.

घरातील उरलेली कामे आणून येईपर्यंत तो आजही गृहस्थ व्यवस्थित राहूनच गतांचे स्वतःला कुशांतरी अध्या ठिकणी बघून परगावचे उठून येत हा कुल आलाय? असे तो गृहस्थ म्हणाला.

माधवने त्याला सर्व काही सांगून— "आता घरे धारणे काहे ना?" म्हणून विचारले.

माधवकडे भारावलेल्या नजरेने बघत तो माणूस म्हणाला माझे नांव बलवतराव तुम्हा एत वेळी मदत करून माझे प्रण बांचडलत ही तुमचे उपकार जन्मसर निरपराय नाही.

त्यांना अडवीत माधव म्हणाला 'बोरे घरे वातत असल्यास त्यान करून चार घास जळून आगम करा.

घरे' म्हणून स्तान करून ते जेव्हा लागत, स्वैपाकाची तारीफ करीत बळवत राव म्हणाले स्वैपाक खराखरात सुतर झाला आहे ही माधव घरीच जेवते आहुस वाटतेय.

घोडा आगम घेऊन बळवतराव गावी परतण्यास तयार झाले.

हृदयविकाराच्या राग्यास एकट पाठविणं घरे नव्हे असा विचार करून कचेरीत रजवी चिठ्ठी पाठवून माधव त्याच्या घराबाबत विचारला.

गावी राबण्यास मध्याकाळ झाली घरी पोचतांच 'न्तो मुक्या व मुलगी नवीन माधवची ओळख करून देत त्यान के ठव्या मदतीचे बळवतराव तो उडभर कोणूक काय लयांनी त्यान मगम घून

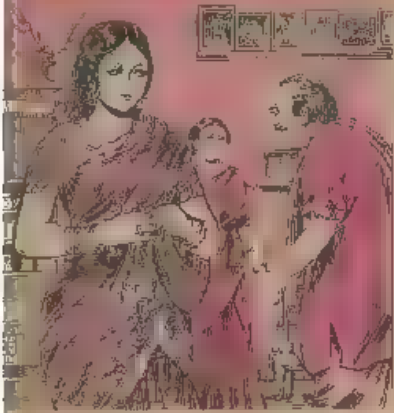
जावेना

बाबत मागून एक दिवस राहण्याचा फार आपले वेला माधवने त्याच्या आग्रहास मान दिला.

माधव त्याच्या मुलामह बाहेर फिरावयास गेला तेव्हा बळवतराव पत्नीस म्हणाले—'मुक्या बागला आहे विकला सवरलेला आहे आपल्या राधंसाठी याहुन चांगलं म्हाळ कुठ मिळणार?'

त्याच वेळी राधा तिचे आजी आईबापाची लाडकी जन्म्यामळ तिला स्वैपाक करणावत असूनही स्वैपाकाचा पथकर कटाळा होता आठस जण तिच्या पाववीस पजला होता बाबाजी विचारल्या प्रहनास आहुचा हाकाच निधय्य आहुच घे त्या घरी

साधवी काण काण आहे ? म्हणून राधेने विचारल

अग! एका अवळचे लग्नातल असे कुणी नाहीतच, एकदाचे असतो' बळवंतराव म्हणाल

एकदा असतात ? भग जंघण ? राधेने विचारल

'म्हजेच कळत खातात! स्वैपाक फार चांगला करताना वर का अगदी तुम्हाला अ इच्या स्वैपाकासारखाच' बळवंतराव विचारत म्हणाल

राधेने विचार केली 'बाबांच्या सांगण्यासारखेच वर घ्यावे आणि स्वभावान चांगला आहे दिवायत हो मुद्दा आहे

भग काय हरकत आहे व काहीही न विचारता निने आपला होकार दिला

त्या रात्री जंघण झाल्यानंतर राधेनेच बसून पान खाताना बळवंतराव माधवला म्हणाल 'तुम्ही आमच्या घरी सर्वांना फार आवडला आहात आमच्या राधिकेला तुम्ही कितलंतेच आहो तुम्हाला जावई करून घ्यावे अशी आपची इच्छा आहे बापला काय विचार आहे ?

यावर माधव क्षणभर सभ्रमान पडला या नाण्टेची त्याला याकित्तीही कल्पना नव्हती त्याला आपल्या एकलकीच्या जीवनाचा काटाडा येत होता तिरंगी व सुंदर असलेल्या राधेस नाकारण्याचे काही कारण नव्हतेच बाबा अज विचार करून माधवला त्या गोष्टीस होकार दिला

सहोदाभवातच झाले होते राधा माधवच्या घरी त्याची पूर्वेची म्हणून रात्री झालेल्या दुसऱ्या दिवशी सुय वराच वर आला तरी राधा जागी झाली नाही त्याने राधेला उठवला नाही व कचेरीत जाण्यास उशीर होऊन म्हणून राधेला घाई घडून स्वैपाक केला

त्या दिवशी मध्य रात्री माधव रात उभ्याच तो राधा या वर वर देऊन गेल

नव्याशी दोन ठंडे व नला मुद्दा नाही

बाबांचा

दिला परतण्यास उशीर होताना म्हणून माधवनेच स्वैपाक केला

रात्री उभ्याताना कौतुकान राधा म्हणाली बाबांच्या सांगण्यावर माझा विस्वास वसला नव्हता, पण खरेच तुमच्या होताना स्वैपाक अगदी माझ्या आईच्या स्वैपाका सारखाच आहे' आहे

बाबांच्या प्रयत्नांने माधव म्हणून गेला दुसऱ्या दिवशी दिवस वराच वर आला तरी राधा उठत नाही व घुलत माधव दिला उठवील 'बाबांरीला वेळ होईल लवकर उठून स्वैपाक आटापून घे' म्हणाला

स्वैपाकच नाव एकतांच राधा भावावली काय म्हणवे हे न मनुष्य, आई ! डॉक

फार जड झाला हो। म्हणाली त्याही दिवशी माधवनेच स्वैपाक केला अशा

रीतीने दराक काही ना काही सबब काढून आठवडाभर निने माधवच्या हाती स्वैपाक करावला एवढेच नव्हे तर, माझा हान पाचत नाही या सबबावर तवच्या का घरातील जळमट मुद्दा स्वच्छ करण्यास लाविल

नवऱ्याला अशा प्रकारच्या सवयी सांगून वजाव झाल्यानंतर एक दिवशी राधा आई वडिलांच्या भेटीसाठी माहेरी गेली

परा दिवस नंतर मामी येत येत च "अज मला एक स हो आणताना हो" म्हणाली पंधरा दिवस एकदा राहून

कंटाळिलेला माधव तिच्या या बोलण्याने वेतागून म्हणाला 'आतां कसची साडी? नण नाही कार नाही!'

"साडीचा अत मण-बागचा हा काय सम्बन्ध? पहिल्यापासूनच मला महिन्याला एक नवी साडी नेसायची सवय आहे खाट-खाटे रागावर राधा म्हणाली

त्या दिवशी सध्याकाळी राधेचा धुकून माधव बाजारात गेला साडी घेऊन परत येतवेळी हीम्यात कसतीना दिवा हात मुरगळला त्या विवशी सुद्धा नेहमी प्रमाण माधवला स्वेपाक करत राधा दुसऱ्या हाताचा अहाणा करून राधा पुन्हा काही दिवस स्वेपाक-जराकड फिरकलीच नाही.

तुम्हाला काय करायचे? राधा एक दिवशी माधवला म्हणाला 'का हां आपल्या लाभाच्या आधी तुम्हाला काय स्वेपाक करून देत अस?'

मीच बरीच असे माधव उत्तरला त्याच्या या उत्तरावर लख होऊन राधा म्हणाली, 'सम आता मला स्वेपाक कर म्हणून जा म्हणवी? मुठभर टाकायचे ते दोन मूठी गकलन को वाघाचाही स्वेपाक हातां विचडले कुठे?'

तिच्या या बोलण्यात स घटना बायकोच्या मनःशा पूर्ण धाग लावला दुसऱ्या दिवशी सकाळी माधव कचेरीत जाण्यास निघाला तंन्हा राधा म्हणाली, 'साडी न घेतां स्नूप दिवस खाते हो, आज यमाना एक साडी आण गाडे!'

काही न बोलतां माधव बाहेर पडला सध्याकाळी घरी येतांशा नेहमीच्या दुकानी जाऊन त्याने एक लाल रंगाची साडी पसत केली अंजळीचा दुकानदार होता, तो पटकन म्हणाला 'साहेब! परचाच बाईसाहेबांबरोबर येऊन तुम्ही अशीच घाच रंग पोताची साडी घाली होती ना? मग आतां वेगळी ह्या! पण माधवने नीच साडी घेतली नवऱ्याच्या हातात साडीचे पुढके पाहून आनंदिलेली राधा

न साडी घेतांय कपड्याला डाढ्या व लून म्हणली- अहो! य अशी अशीच, कायच नाही घाली आहे ना? ही कशाचा आणकीत? ही घेत करून दुसरी आण!'

आतां कुठ परत करायचे? असे, हे, इतक्या स डोंर न हेच एकच प्रकारच्या दोन साड्या असल्या तर त्यात विचडले कुठे?

काही तरीच काय बोलतां? हीमभर माडचा असल्या म्हणून कुणीही एकाच सारख्या दोन स डोंर मसत लाहोन रंगात काढणदगचे कुठे तरी वेगळ पण अघाय काच हवं 'राधा म्हणाली,

साधो साडीची बाब ती काय, त्यांत तुला एकाच प्रकारच्या दोन साड्या वास्त नाहीच मग माझ जीवन मात्र सताच्य माधी आर्शि रतर एकाच प्रकारे असाचे जशी अपेक्षा तू का करतेस? मुद्दया वडिलाची तस्यत बरी नसले म्हणून इतके दिवस तुला नवरा मी सहन केला" असे

म्हणत माधव राजमानाने साडी घेऊन बाहेर पडला

नवऱ्याच्या बोलण्यातल तच्च राधेच्या ध्यानी घेऊन इतके दिवस त्याला जाणून बुजून विनय्य कपडाबहुल तिचे डाळ पाण्यात भरून जाल.

निवजडीक न ईश्या स्वैपाकाची वाप्राणणा करीच केल्हा आर्शेच्या नवऱ्यावर तामडणान तृतीचे सव तिला हांगाचा आनंद राधेला आठवला दोन तामपुतर माधव परतला तंन्हा अमणाल वत राधा म्हणाली, 'मी स्वेपाकाने बागले मला जेभा कया

तिच्या डाढ्यांतले वधू पुसत माधव म्हणाला, 'मुखाना स्वत ची वूक कघाच कळत नाहीं स्वतची वूक उमगलली तु मुख होऊच शकत नाहीस!'

माधवने वावडी आणलेले साडीचे पुढके राधेच्या हातात विळे म्यांतले मोरपंकी रगाची साडी बघून राधेच्या वंढ्यावर इद्रघनप्याचे हसू पसरले

मी कशाळा जन्मलो? मी वस काय पाप केस की मला इतक्या अग्यायान हे मला भारलण करतात? कुमीकीटक व जनावर मुखा रानावनांत प्रच्छेदपण हिड तल किमतात? असा विचार करीत तारदान माय म हुन जगाकाची वाट घरली त्यावर मने जायमान बोलत त्या गोळीपी आनंदान श्रावली

मा नवभयों का करु नय? कूलोन कुर्वान देवा जगला पराजि! अथ नवून नारदन नयचय मुक्त कली असाचा साथ? या त्रिलोकाश्रय जेन तार मास मय्येव! धान पला लाजणा? माझी आहे तुला फारच कमठी उवाच माश ते माग्य! अमे

यमादो ठरवून नारदान तपचय मेओ नारदाच तप पतराल ठाले त्याकाश्रय तेजोमय प्रकाशाचा शान वगळ

तो न्यातिकुल स्वत विष्णूच प्रसन्न होऊन प्रगल्भ झाला होना म्हणाला 'वन्मा नारदा! तू माझ्यात लीन होत आहेस तू ब्रह्मादशाचा मानसपुत्र म्हणून जन्मला यशोल तुझ्यात माझा अक अस्य तू चिरंजीवी होशील विकासोच धित त्रिलो कात तू प्रपन्न करीत महान कीर्ती संपादन करशील अथ विष्णून वरदान दित

माशे विष्णूच अथ म्हणून व ब्रह्मरुताचा मानसपुत्र रंदासि म्हणून जन्मला व त्रिलोक्याच्या आदरास पात्र झाला विष्णूच्या अनेक लोलावतारांत न रदाचा अवतार हा एक अकेतार रणला भला

असा शीर देवधी नारदाचा उपदेश प्रहृण करून धुन अपाक्षण वाल लावल्यावर एकदम समोर दादा! याच जगलास गाऊ तत्काल! असे म्हणत उत्तम रंदात शरतत जादेवा बंडन उभा राहिला व अत घरून म्हणाला - दादा तू बीसा जगलास निघून गेल्यास तर मी रंदाचान कोणा बगबर हस्मिजन कायगावच! बळगळला तरी मला तुझा सागरा माऊ कांठ लाजणा? माझी आहे तुला फारच बोलली पण तुला म दयावर गय वा?

म्हणून जाऊ नकोस या वन वावता बोक्षी रहू लागला.

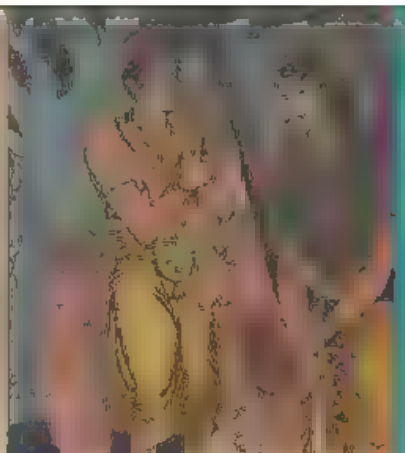
धुवोने उलंढले, मिठी मारली व म्हणाला माझ्या लाडक्या उत्तमा मला जन्म दिल्यावरून माझ्या भईल मुढी शोचपण घापला नका वा?

तरमा मी मुढा तुझ्या बरोबर जगलास येतो तू नयचय करशील तेव्हा तुला मी फळ कल परीर आशूच देईन उत्तम म्हणाला

धुव म्हणाला- "तसे केलेस तर तुम्ही आई तुझ्यासाठी लंडल का रे मी तुला दादा ना मय तू मास एकल पाद्विजस

ते एकून उत्तम तसच रंडत उभा राहिला जायचा हाकला ताहा रपाच वेळा मुरची धावंत आली व त्याला तिस मिठी मारली परंतु उत्तम तिका झिडकारीत म्हणाला 'भाई तू मला गिष् वरुत! तुझ्या मुळच माझा दादा निघून जातो आहे!'

मुरुचाची घान लाजते खाली झाली व ती म्हणाली होय भावा मोष पापिण्टी आहे सवे बाधले माझ्या मुळच झाला असे ती म्हणत अशता उल्लासधराआ स्वत आशा व धुवोला मिठी मारत म्हणाला धुव बाळा! बांद हे नवे माझ्या मंदबुद्धीमुळे फडल मास जिनासन

हे तुमच आहे ये बाळ! तोपयेंत छव पुळ्ळच दूर निघून आला होता

न्यानवर नारद तुनीतीला म्हणाला- माते, तू बरोबरच रत्नगर्जा भाटून! तू आपल्या मुलाची काळजी घेऊन बसू नकोस! स्वत नारायण रथाच्या रसणाला तसथ आहे! जग सावून नारद उलासमाव रंजाला म्हणाला 'ही आपण सर्वांनी अर्चंद मानायची वेळ आहे तुम वरील धुवचे आशेवा असे स्वायभू मनु न्याय्यावंशीला अथ मोठी कीर्ती संपादन करून देईल यात कोणी कोणाला दोष देणाय कारण नव्ही हो सव त्या नारायणाची इच्छा व संकल्प आहे असे सावून नारदान सबधि शास्त्रन बोल

वर्षासि सुरू केला तेव्हा विष्णूचे सुदर्शन चक्रे धुवांचे रक्षण करण्यासाठी त्याच्या डोक्यावर फिरत राहिल व सर्व दगड दूर बाऊन पडले.

तेव्हा तारव इशाला म्हणाला धुवाला तू सामान्य बालक समजत आहेस का? तू त्याच्या केशांलाही धक्का लावू शकणार नाहीस! किनाकारण तू मित्र नकोस! इतरेव म्हणजे त्याला काही किपतीथंही वाटत नाही समजले का?

धुवाच्या तपस्वर्यवर प्रसन्न होऊन विष्णून त्याला पथेने दिशेने धुवाचे विष्णूच्या पायांना मिठीचे भागली आणि त्याच्या प्रसन्न वक्ताकडे एकाच होऊन आनंदासु होलीत पहात राहिला त्याच्या कठातून शब्द उमटला त्याच्या अनात म्हणायचे होते 'देवा, तोंड नरुन तुझी स्तुती करावी काढते, पण मी जवोष बालक आहे, काय कोलावे तेच कळत नाही.'

विष्णूने आपला शाल धुवाच्या मालाला लावला मात्र, लांब वेदवेदांतले सारभूत थोर स्तोत्र सामयानासारखे धुवाच्या लोडावाट प्रगट झाले.

विष्णूने मदहास्य करीत विचारले—

"माळा धुवा! माग तुला नयन हवे ने!"

धुव म्हणाला— हे परमपुरुषा! अमर जसा कराला विकसन राहातो तसे माझ

चावोषा

मन तुझ्या मधुर मदहास्यवदनाच्या कमळावर तितक्ये खिलून राहील, एवढेच मला हवे आहे मागिबाय काही नको!"

'वधातु! तू आपल्या राण्यात परत आ ब धर्म व न्यायाने राज्य कर त्यानंतर तू माझ स्वरूपरूप असलेल्या दिव्याच्या शिरोभागां असलेल्या धुवपदाका पाहिले क्षील! कल्पकल्पांतपर्यंत तू त्या पदावर स्थिर राहशील!" असे वरदान देऊन विष्णू अवर्षान पावला.

विष्णून धुवावर अनुग्रह करण्यासाठी जो अवतार धारण केला त्याला धुव नागयणावनार हे नाव प्राप्त झाले.

धुव मादिकुनतो नमरीला परत आला उत्तानपाद राजाने धुवाचा राज्याभिषेक करून दिला आणि स्वतः वान प्रस्थाश्रमात तपस्व्या करण्यासाठी 'नघून गला.

उत्तम वा विवाह झाला नव्हता तो र जाधमाला अनुसृजन प्रजला हिच वधू! धाभून काही बालक हुंकर नवे गानाठी शिकानीस जाऊ लायला हिमलय पर्वताच्या अरण्यात वृष्ट यक्ष रक्षत, त्यानी त्याच्यास वैर वरून त्याला शार केले.

मुक्ती पुधुशोक ननावर स ल्ख,ने तिकव मली आणि पेटलेल्या वणव्यात मांपडून जळून गेली.

सांदोषा

धुवाने यक्ष जातीचे निर्मयन करणा- साठी त्यांची राजधानी अलकापूरीवर स्थापनी केलेली बुद्ध मायाकी यक्षानी माया- जालाना प्रयोग करून पाहिला धुवाने मारायणाश्रमाचा प्रयोग करून यक्षाने मायाजाल छिन्नभिन्न करून नष्ट केले.

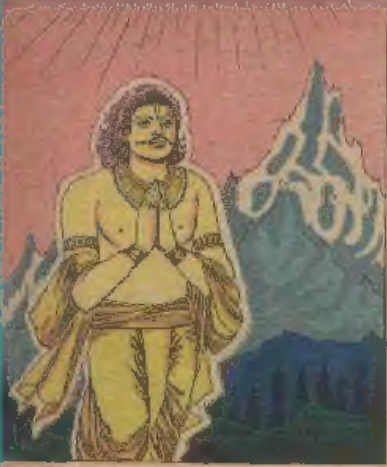
कुबेर धुवासमोर हत बाऊन करण मारायला आला आणि त्याला अलोल खपली व मूलपवान भटी देऊन त्याला त्याने लूण केले धुवाला पुत्रसंततीचा लाभ झाला झाला एक आदर्श राजा म्हणून विरकाल राज्य केले आणि स्वामंभू मनुच्या बदांला कमिलास करून दिला थंबटी आपल्या धारल्या मुलाचा राज्याभिषेक करून देऊन

५५

धुव मधुवनात 'ओम् नमो नारायणाय" मंत्राचा अप करीत तपस्व्या करीत असतो यमुना नदीची मंदवारा त्या बरोबर ताल देत होती आणि क्रूर रानटी शानवरे त्याच्या धारी बांधूला आनत विनांतारली हिसत होती त्याच्या पोर उप-पुत्रांमुळे जिलोक हादरून येला.

कोणी कोठेही तपस्व्या करू लागला की इशाला वाट की आपले आसन बळ- कावण्यासाठी प्रयास आहे म्हणून इशाला धुवाच्या तपस्वर्येने विष्णू अणायचा प्रयत्न सुरू केला वज्रप्रहार करून त्याची पाऊत नीच व गारांचा वर्षाव केला परंतु धुव जगाचा हुल्ला नाही इशाले खगाडांचा

५४

बडिकाधमी प्रस्थान केलें. तेवे विष्णूचे ध्यान घेवन हपधचर्या करीत त्याने स्वर्ण देह संपादन केला.

ही विष्णूच्या आज्ञेने विष्णूकृत विमान घेऊन गाले त्यांना विष्णूसारखेच चार हात होते.

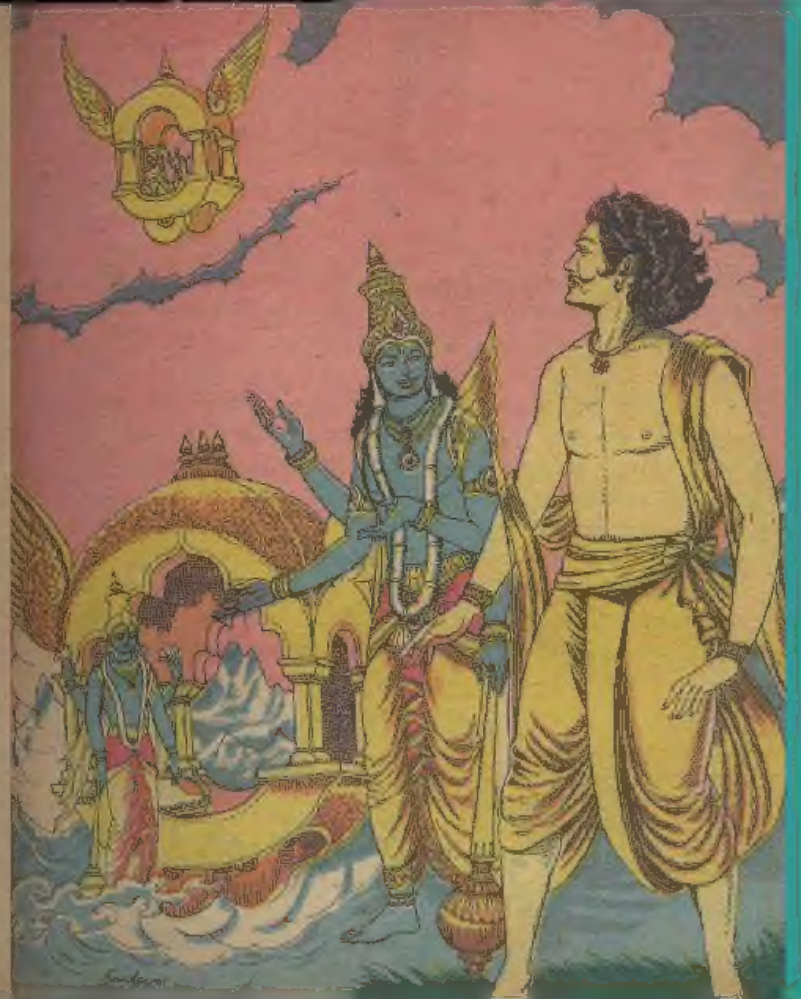
ध्रुव त्यांना म्हणाला—“माझ्या आईला प्राप्त नाही ते पद कितीही उत्तम असलें तरी त्याची मूला गरज नाही!” विष्णूद्वारांनी प्रथम एका विमानातून वर जात असलेल्या सुनीतीला दाखविलें. तेव्हां ध्रुव विमानात बसला आणि अनुक्रमे यहु मंडल, तक्षक मंडल आणि सप्तर्षी पार करून ध्रुव-प्रदापर्यंत प्राप्त झाला. ध्रुवपदाला विष्णू-

पद किंवा ध्रुवक्षिती असेही म्हणतात. विष्णूचे निवासस्थान जे वैकुंठ तेश्च आहे. ध्रुवक्षितीसच गोलोक अहें. गोलोकात विष्णू द्विमूर्त रूपाने कृष्ण म्हणून व शुकती ही राधा म्हणून राहून वेणुगान करीत आनंदाने विश्रार करतात. गोलोकाच्या वर चोर अपकार पसरलेल्या असले. रया वैकुंठलोकात नाश करतो ध्रुव नित्य-सिनिमेष विष्णू अपकारापलीकडे विष्णूकडे एक टक पहात असता त्याची ज्योति नित्य प्रकाशित होत असते. खुट्याला बांधलेल्या मारुमारखे रुपतिमंडल ध्रुवाच्या चारी बाजूला प्रदक्षिणा करते. त्याच्या खाली त्यावेळी सर्वे भद्र मंडल व अक्षर मंडल चक्राकार फिरत असतात.

गोलोकाच्या खाली महादेव राहतो. ती सत्यलोक, पुंड्र जललोक, महलीक, स्वलीक, भुवलीक, मूलोक असे कर्णल्लोकात सात लोक आहेत आणि गोलोकाच्या खाली अघोलोकांमिळ असल, वितल, सुतल, रसगतल, तलातल, महातल व पाताळ असे सात लोक मिळून चवदा लोकांच्या वर विश्वशिखराच्या अधस्ताती राहून ध्रुव अचलावस्थेत राहून सर्व विश्वाला प्रकाशित करतात.

दीक्षा असावी, गरम लहानघोर हाभेद न मानता कितीही मोठे ज्येष्ठ माठणें गमचव

बांदोबा

Fullscreen

127

60

/ 72

असू नये. त्याचे उदाहरण म्हणजे पांच वर्षे वयाच्या धुवाने तपश्चर्या करून जे साध्य केले ते होय." या शब्दात सून म्हणजे धुवचरित संपूर्ण करून पुढे धागू कागले.

यस्य म्हणजे माया. हा एक केवळ जलकर प्राणी वाहे, तर कूर्म म्हणजे कांसव हे पाण्यातही व जमिनीवरही वास्त करणाऱ्या प्राण्यांपैकी एक आहे. पाण्यातून आणि जमिनीवर आला, म्हणजे जलवर अवस्थेतून भूवर अवस्थेत त्याने प्रवेश केला.

विष्णूने असाच कांसव होऊन कूर्मावतार धारण केला! असे सांगून सूत म्हणपीने कूर्मावताराची गाथा सुरू केली.

तेव्हा दानव म्हणजे सुप्तसुरांची क्षीरसागराचे मंथन सुरू केले. त्यांना या समुद्रमंथनाने अमृत प्राप्ती होईल असा विद्वत्ता होता.

अमृतप्राप्ती झाली तर ती सर्व आपल्यालाच प्राप्त होईल! असे भुजबल-

वर आणि संखावळावर अवलंबून राहणाऱ्या राक्षसांना वाटत होते.

राक्षसांना अमृतप्राप्ती झाली व अमृतत्व लाभले तरी आपला विषाड असा काय होणार? आपला सर्व भार त्या विष्णूवर तर आहे! असे देवाना वाटत होते.

क्षीरसागरात मंदार पर्वताला रवीक्षारला उभा करून, कामुकी नागाला त्या रवीला बांधून समुद्रमंथन करायला ठरले, परंतु मंदार पर्वताला आपून त्याला क्षीर समुद्रात आणून उभा करणे कोणाला शक्य नव्हते. म्हणून विष्णूने अनुराह कर्कट ते काम केले आणि गिरिचारी हो कीर्ती संपादन केली.

राक्षसांनी वासुकीला त्याच्या तोंडा-कडून धरतो, असा हुट्ट धरला. 'ते मान्य करा', असा सल्ला विष्णूने देवांना दिला आणि सर्व देवांना पुढे घरायला सांगून शेषटाचे टोक स्वतः विष्णूने धरले. नंतर क्षीरसागराचे मंथन सुरू आले.

शंका समाधान

विषय पर्वताच्या शय्याची एका खेड्यांत

शंभू नांवाचा एक गरीब तरुण होता.

तो रोगग्रस्त बागांत जेती करून आपल्या

वृद्ध आईची सेवा करीत कधीवशी गुजराण

करीत असे. एकदा त्याच्या भुनांत एक

शंका आली-"आपल्या बरोबरीचे इतर

लोक आपल्या प्रमाणेच मेहनत करून श्रीमंत

होत आहेत, मग आपण इतके कष्ट उपसून

मुद्धा आपल्याला आणि आईला पोटभर

न्न मिळव्याची मारामार का?"

त्या बागांत असणाऱ्यांच्या तोंडी-

"शंका असेल तर बांगोरस मनीला

विचार." ही लोकोक्ति वसायची. हे

भाषित मनी साक्षि जवळच्या ज्येष्ठ-

केवराच्या डोंगरांत तप करीत आहेत, असे

सुद्धा म्हटले जायचे.

बापली शंका भांगोरस महामुनींना

विचारून घ्यावी, असे शंभूने ठरविले, त्याने

आपल्या वृद्ध आईला तो विचार

मनात मनाच तिचे मत विचारले. म्हणाला-

"आई, मी नासकाला जावे, म्हणतो"

तेव्हा तिने त्याला त्याच्या या विचारापासून

परावृत्त करण्याचा कितीही प्रयत्न केला

तरी त्याने आपला निश्चय सोडला नाही.

शंका तो व्यक्तेकराकडे निघाला.

मार्गभ्रमण करीत असतांना निविड

अरण्यांत त्याला एक झोपडी दिसली. भुकेने

त्याचा जीव कासावीस झाला असल्यामुळे

त्याने त्या झोपडीत पाऊल टाकले व

झोपडीतील वृद्धजवळ नन्न मागितले.

म्हणाला-"माते, घासभर खायला

वाढाळ का? फार मूक लागली वाहे." त्या

वृद्धेने त्यास पोटभर काढून तो कुठे जात

आहे याची चौकशी केली.

शंभूने सर्व काही सांगितले. म्हणाला-

"मी किती कष्ट सहन करून काम केले

फार लागली आहे, काही खावयास मिळेल का?"

त्या गृहस्थाने बाभूला आपल्या पत्नीस बसायला सांगून पोटभर जेऊ घातले, व "कोण? कुठला? कुठे जात आहे?" म्हणून विचारले.

शंभू म्हणाला—"कितीही कष्ट वेले, तरी माझे वारिध्दच कर्मा होऊ नाही, असे का? हे विचारण्यासाठी मी अश्वमेधवराचे अश्वजाच्या आंगीरस महासुनीकडे जात आहे!"

ते ऐकून तो गृहस्थ म्हणाला—"तर बाबा, माझ्या बाबतीतही अशा विचाराने घे, माझ्या परसात संन्याचे एक साड रससून वाढलेले आहे, पण कितीतरी विवस झाले, त्या साडाला अबून फळ येत नाही, आंगीरस सुनीना ते साड कसे काढेल हे विचारून घेणो का?"

जरे म्हणून शंभू पुढील मार्ग आक्रमू लागला. जातो-जातो तो एका दलदल-बरग्यांत पोचला. तेथे त्याला एक आश्रम दृष्टीस पडला.

तो त्या आश्रमात गेला, आणि त्याने तेथे एक मुनी होते, त्यांना मला घोडे जेवायला वाढले का? विचारले. बाभूला थकलेला चेहऱ्या पाहून त्या आश्रमातील ऋषीने त्याला प्रसात पोटभर खेऊ घातले व विचारले की तो कुठे जात आहे?

शंभूने त्या ऋषीला आपले वारिध्द, व त्याच्या विमूलनाचा मार्ग विचारण्यासाठी आंगीरस महासुनीकडे जात असल्याचे कथन केले.

ते ऐकून ते ऋषी म्हणाले, "बाळ! तरतुग आंगीरस महासुनीना सावपा बाबतीतही थोडी विचारणा करून घे मी कितीतरी पिपसापातून काही तिढी प्राप्त करण्यासाठी साधना करतो आहे, पण किती वर्षे साधी तरी माझी साधना सफल होत नाही, काय कारण? तेवढे विचारून घेणो काय?"

"अवश्य विचारून घेईव!" म्हणून सांगून शंभू अश्वमेधवराची वाट चालू लागला. नव्याच कठीण प्रवासानंतर तो

आंगीरस महासुनीच्या आश्रमाजवळ येऊन पोचला. महासुनींनी त्याला प्रसात जात बोलावून घेतले. स्नान, भोजन झाल्या-नंतर त्याचे येण्याचे कारण विचारले.

शंभू हात जोडून विनयाने म्हणाला, "महासुनी! मी आपल्याकडे चार शकांचे निरसन करून संध्यासाठी आलो आहे."

आंगीरस महासुनी म्हणाले—"बाबारे! माझ्या नियमांनुसार मी फक्त तीन शकांचे निरसन करेन तरी तू एक प्रश्न व्यक्तून बाकी तीन प्रश्न विचार, मी तुझे शंका समाधान करीन."

शंभू क्षणभर विचार करून आपल्या शरिद्रयावद्दलची शंका न विचारण्याचे लागला. नव्याच कठीण प्रवासानंतर तो ठरतून, म्हातारीच्या मूक्या मुलीबद्दल,

गृहस्थाच्या वंशोदया आडाबद्दल व विडी प्राप्त करण्यासाठी तपाचरण करणाऱ्या शूचीबद्दलच्या शंका विचारून, महामुनींनी त्यांचे केलेले समाधान ऐकून, विनम्र अभिवादन करून परत निघाले.

प्रथम तो तपासावना करणाऱ्या शूची कडे पाहून, शूचीने शंभूला बघताच—“महामुनींनी काय सांगितले?” म्हणून विचारले.

शंभू म्हणाला—“तुमच्या डोक्यांत एक प्रणी आहे म्हणून, तुमची सगळी साधना त्या सण्यात जात असल्यामुळे ती फलदाय होत नाही, ती बघी काढून टाकल्यास तुम्हाला विडी प्राप्त होईल, असे जोगीरस महामुनींचे सांगणे आहे.”

हे ऐकून त्या शूचीला आश्चर्य वाटले, त्यांनी आपल्या जटा भोवछपा केव्हा तेव्हा जटेंतून एक प्रणी निघाला. शूचींनी तो प्रणी शंभूला दिला व म्हटले—“बाबारे, हा प्रणी तू ठेवून घे. मी सिद्धसाधन करण्यास मोकळा झालो.”

शूचीचा निरोप घेऊन शंभू त्या गृहस्थाकडे निघाला.

शंभूला बघताच त्या गृहस्थाने विचारले—“महामुनींनी माझ्या प्रणयाचे उत्तर दिले का रे?”

शंभू त्यांना म्हणाला—“महामुनींनी सांगितले आहे की तुमच्या संन्याच्या साड्याला सुवर्णसूत्रांनी भरलेले नऊ कलश आहेत म्हणून. ते बाहेर काढल्यास साडास डाळिंब लागतील.”

हे रहस्य बाहेर कुठण बरे नव्हते, म्हणून त्या गृहस्थाने त्याच रात्री, शंभूच्या सवलीचे संन्याच्या साडासाला लपून पाहिले, बघीनेतून नऊ सुवर्ण कलश निघाले.

आश्चर्याने धक्का होऊन तो गृहस्थ शंभूला म्हणाला, “बाबारे! हे सर्व अगदी बकल्पित आहे, तरी तू सातून एक कलश घेऊन आ.”

शूचीने दिलेला प्रणी व एक स्वर्णकलश घेऊन शंभू म्हातारीच्या सोपडोकडे निघाला.

म्हातारीने शंभूस बघताच विचारले, “बाबारे! माझ्या मातीबद्दल महामुनी काय म्हणाले?”

“आर्चा! महामुनी म्हणाले की, तुम्हा मातीस तिच्या सत्तसंत वर इष्टीस पदतांच ती आपोआपच बोलू लागेल,” शंभू म्हणाला.

त्यांचे बोलणे होत आहे तीच म्हातारीची नात तिचे आली.

शंभूला बघताच तिचे गाल काजने आरंभ झाले. ती आजोला म्हणाली, “आजी हे कोण आहेव?”

तिचे बोलणे ऐकून म्हातारी आनंदून म्हणाली—“माझे आईग! तुला वेळतां आले, याचा अर्थ हा नवरा म्हणून तुला पसंत आहे. आता मी तुमचे दोघाचे लग्न लावून देऊन सुखाने डोळे मिटव्यास मोकळी झाले.”

शंभूचे लग्न झाले, तो बापकोला घेऊन प्रणी व सुवर्णसूत्रांचा कलश घेऊन घरी परतला.

हरम्यान शंभूची वाढ बघून, रडून-रडून त्याची आई ओंढली आली होती. शंभूचा आवाज ऐकून ती तृप्त झाली. पण ती त्याला बघू शकली नाही. तिच्या फार फार आईद वाटले.

जखून शूचींनी दिलेला प्रणी काढून आईच्या डोळ्यासमोर धरून म्हटले—“हा प्रणी तरी दिसतोय का आई?” आईने तो प्रणी हातांत घेऊन डोळ्याच्या अगदी जवळ नेला व, “माझी बाळा, कोहीच दिसत नाही” असे म्हणून त्याची तीच तिच्या डोळ्यांतून त्या मण्याचा स्पर्श झाला तत्काणी तिला पूर्ववत् दिसू लागले.

शूचींनी केलेल्या तपा; साधनेमुळे त्या मण्यात अलौकिक महिमा आहे, हे शंभूने आळविले. त्या मण्याच्या प्रभावाने शंभूचे दिवस पालटले. तो आपल्या सौंदर्याने एवढी मद्द. आईची सेवा करीत मुलाचे राहू लागला.

